

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"
فرحان حسن احمد

قسم السينما والمسرح، كلية الفنون الجميلة، جامعة صلاح الدين، أربيل، إقليم كردستان

fnfarhanhassan@gmail.com

أ.د. ابراهيم احمد سمو

قسم اللغة الكردية، كلية الآداب، جامعة دهوك، دهوك، إقليم كردستان

الكلمات المفتاحية: التأثير، النقد، الأداء، المسرح الكردي.

كيفية اقتباس البحث

احمد , فرحان حسن , ابراهيم احمد سمو , دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج", مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، آذار ٢٠٢٦، المجلد: ١٦، العدد: ٣.

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

Registered مسجلة في
ROAD

Indexed في
IASJ

The Role and Impact of Criticism on Kurdish Theatrical Plays "The Servants Play as an Example"

Farhan Hassan Ahmad

Department of Cinema and Theatre, College of Fine Arts,
Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region

Professor Dr. Ibrahim Ahmed Smo

Department of Kurdish Language, College of Arts, University of
Duhok, Duhok, Kurdistan Region

Keywords : Role, Influence, Criticism, Performance, Kurdish Theatre.

How To Cite This Article

Ahmad , Farhan Hassan , Ibrahim Ahmed Smo , The Role and Impact of Criticism on Kurdish Theatrical Plays "The Servants Play as an Example" ,Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, March 2026, Volume:16,Issue 3.

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract

This research discusses the importance of criticism in the development of Kurdish theater. Criticism serves as a guide that strives to improve the quality of performances. Through the analysis of the play "The Servants," the research indicates that constructive criticism helps artists identify their strengths and weaknesses.

Criticism has three main roles: First, evaluating the artistic level of the performance. Second, raising audience awareness of the meaning and message of the play. Third, proposing solutions for improving performances.

The play "The Servants" is presented as an example to demonstrate how criticism can be effective. The research reveals that scientific and unbiased criticism can be a solid foundation for the development of Kurdish theater and the elevation of the artistic and social level of performances.

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

الملخص

يتناول هذا البحث أهمية النقد في تطوير المسرح الكردي. يعمل النقد كمرشد يسعى لتحسين مستوى العروض المسرحية. من خلال تحليل مسرحية "الخدم"، يشير البحث إلى أن النقد البناء يساعد الفنانين على تحديد نقاط القوة والضعف لديهم.

للقدر ثلاثة أدوار رئيسية: أولاً، تقييم المستوى الفني للعرض. ثانياً، توعية الجمهور بمعنى ورسالة المسرحية. ثالثاً، اقتراح حلول لتحسين العروض المسرحية.

تم تقديم مسرحية "الخدم" كنموذج لإظهار كيفية تأثير النقد. يكشف البحث أن النقد العلمي والمحايد يمكن أن يكون أساساً متيناً لتطوير المسرح الكردي ورفع المستوى الفني والاجتماعي للعروض المسرحية.

رؤى و كاريگهري رهخنه لهسه ر نمايشه شانوييه كوردويه كان "نمايشى شانويى خزمه تكاران به نمونه"

فرحان حسن احمد

بهشى سينهما و شانوى، كوئليزى هونه ره جوانه كان، زانكووى سه لاهه دين، هه و لير، هه ريمى كوردستان

fnfarhanhassan@gmail.com

پ. د. ابراهيم احمد سمو

بهشى زمانى كوردى، كوئليزى ئاداب، زانكووى دهوك، دهوك، هه ريمى كوردستان

dr.ibrahimsmo@gmail.com

پوخته

ئهم توئيزينه وهيه باس له گرنگى رهخنه له په ره پيدانى شانوى كوردى دهكات. رهخنه وهى رينيشاندهريك هه وئدهدات بو باشتكردنى ئاستى نمايشه كان. له ريگه شى كوردنه وهى نمايشى "خزمه تكاران" هوه، توئيزينه وه كه ئامازه به ئه وه دهكات كه رهخنه دروست يارمه تى هونه رمه ندان دهكات بو دهستنيشان كوردنى خاله به هيز و لاوازه كانيان.

رهخنه سى روى سه ره كى هه يه: يه كه م، هه ئسه نگاندى ئاستى هونه رى نمايش. دووهم، ئاگادار كوردنه وهى بينه ران له واتا و په يامى نمايش. سيبه م، پيشنيار كوردنى ريگه چاره بو باشتكردنى نمايشه كان.

نمايشى "خزمه تكاران" به نموونه هينرا وهته وه بو نيشاندانى چونيته تى كاريگه رى رهخنه. توئيزينه وه كه ده ريده خات كه رهخنه زانستى و بيلايه ن ده توانيت بنه مايه كى پته و بيت بو گه شه كوردنى شانوى كوردى و به رز كوردنه وهى ئاستى هونه رى و كوومه لايه تى نمايشه كان.

وشه روى: كاريگه رى، رهخنه، نمايش، شانوى كوردى.

پیشہ کیبہ کہ

بہ شی یہ کہم: چوارچیوہی توئینہوہ

یہ کہم: گرفتے توئینہوہ: گرفتے سہرہ کی ئەم توئینہوہیہ لہوہ دایہ کہ شانۆی کوردی لہ کہمی رەخنە ی پەسپۆرانی و زانستی دەنالیئیت. زۆریہی نمایشە شانۆییەکان بەبێ ھەئسەنگاندنی ورد و شیکاری قوول پێشکەش دەکرین، ئەمەش کاریگەری نەرێنی لەسەر پەرەپێدانی ئەم ھونەرە ھەیە.

١- نەبوونی رەخنە بەردەوام: ژمارە ی رەخنەگری پەسپۆر لہ بواری شانۆ کہمە، ئەمەش واتای ئەوہیہ کہ زۆریہی نمایشەکان بەبێ ھەئسەنگاندنی تەواو دەمێنەوہ.

٢- نەزانینی رۆلی رەخنە: ھونەرەندان و بینەرانی بە تەواوی لہ گرنگی و رۆلی رەخنە تێناگەن، جا وەک ھێرش یان کہ مەترخەمی سەیری دەکەن.

٣- کہمی ستانداردی ھونەری: بەھۆی نەبوونی رەخنەوہ، پێوہرێکی دیاری نییە بۆ ھەئسەنگاندنی کوالیتی نمایشەکان.

٤- دووبارەبوونەوہی ھەئەکان: بەبێ رەخنە، ھونەرەندان ھەمان ھەئەکان دووبارە دەکەنەوہ و فیری شتی نوێ نابن.

دووہم: گرنگی توئینہوہ:

ئەم توئینہوہیہ لہ چەند رۆونیکەوہ گرنگیہ کی تاییبەتی ھەیە. لہ رووی ھونەریہوہ، یارمەتی بەرزکردنەوہی ئاستی شانۆی کوردی دەدات بە دیاریکردنی ستانداردە ھونەریہکان و پێشکەشکردنی رینگەچارە بۆ باشترکردنی ئەدا و دەرھێنان و دارشتنی نمایشەکان. ھەر وہا بنەمایەک دادەرئیت بۆ ھەئسەنگاندنی نمایشەکان بە شێوہیہ کی زانستی و رینمایی ھونەرەندان دەکات بۆ پەرەپێدانی توانا و شارەزاییہکانیان.

بۆ داھاتووی شانۆی کوردی، ئەم توئینہوہیہ بنەما دادەنیت بۆ دروستکردنی بزووتنەوہی رەخنەیی تەندروست و کەلتووریکی رەخنەیی پێگەیشتوو. یارمەتی بەھێزکردنی جیگای شانۆ وەک ھونەرێکی پێگەیشتوو دەدات و رۆلی گرنگی شانۆ لہ پاراستنی میراتی کەلتووری کوردی دەستنیشان دەکات. بە کورتی، ئەم توئینہوہیہ وەلامدەرەوہی پتوویستیہ کی ئیستا و داھاتووی شانۆی کوردییہ بۆ گەیشتن بە ئاستیکی بەرز و پێگەییہ کی شایستە لہنیو ھونەرە جیاوازەکانی کوردیدا.

سێیہم: ئامانجی توئینہوہ:

ئامانجی ئەم توئینہوہیہ رۆونکردنەوہی رۆل و کاریگەری رەخنە لەسەر پەرەپێدانی شانۆی کوردییہ. ھەر وہا دەستنیشانکردنی گرنگی رەخنە ی زانستی لہ باشترکردنی کوالیتی نمایشەکان و پێشکەشکردنی شیکاریہ کی وردی نمایشی "خزمەتکاران" وەک نمونہ. لہ گەئ ئەوہشدا، داہینکردنی بنەمایەک بۆ دروستکردنی کەلتووریکی رەخنەیی تەندروست لہ شانۆی کوردیدا.

چوارہم: سنووری توئینہوہ:

سنووری بابەتی: ره‌خه وه‌ک توخمی‌کی سه‌ره‌کی له‌ نهایشی شانۆیدا
سنووری شوینی: هه‌ریمی کوردستان (دهۆک شوینی نهایشه‌که) .

به‌شی دووه‌م: چوارچێوه‌ی تیۆری توێژینه‌وه

ره‌خه‌گرتن له‌ شانۆ، وه‌ک هه‌ر هونه‌ریکی تر، چه‌ندین رێگه‌ و شیوازی جیاوازی هه‌یه. بۆه‌نده‌دیک ره‌خه‌گر سه‌رنجیان له‌سه‌ر جوانی و لایه‌نی هونه‌ری شانۆگه‌ریه‌که‌یه‌هه‌یه، هه‌ندیک تر فراوانتر ده‌چنه‌ سه‌ر بابه‌ته‌کانی شانۆکه‌ و په‌یوه‌ندییه‌کانی له‌گه‌ل کۆمه‌لگا و ژبانی رۆژانه‌دا ده‌پشکنن. هه‌ندیکیش له‌روی ته‌کنیک و شیوازی ته‌که‌ران و ده‌ره‌تێنان شیکار ده‌کهن. له‌م به‌شه‌دا، به‌ کورتی باسی جوهره‌ جیاوازه‌کانی ره‌خه‌ی شانۆیی و شیوازه‌کانی ره‌خه‌گرتن ده‌که‌ین.

جوهره‌کانی ره‌خه‌ی شانۆیی:

یه‌که‌م: ره‌خه‌ی پیکهاته‌یی (Formalist Criticism):

ره‌خه‌ی له‌ پیکهاته‌یی دروست له‌ شانۆدا، وه‌ک ته‌وه‌یه‌ به‌ وردی سه‌یری ئه‌ندام و پیکهاته‌کانی له‌شی مرۆف بکه‌ین بۆ تیگه‌یشتن له‌ چۆنیه‌تی کارکردنی. له‌ جیاتی ته‌وه‌ی سه‌رنج له‌سه‌ر مانا و په‌یامی شانۆگه‌ریه‌که‌ بیته‌، ره‌خه‌ی پیکهاته‌یی زیاتر گرنگی به‌ شیواز و ته‌کنیکی به‌ره‌مه‌تێنانی شانۆکه‌ ده‌دات. سێ توخمی سه‌ره‌کی هه‌ن که‌ ره‌خه‌ی پیکهاته‌یی له‌ شانۆدا ده‌توانین پشتیان پی به‌به‌ستیت ئه‌ویش ئامان:

١- دیالوگ (Dialogue): دیالوگ بریتیه‌ له‌ گفتوگۆی دیاری کرایی نیوان کاره‌کته‌ره‌کانی شانۆ. ره‌خه‌گرانی پیکهاته‌یی به‌ وردی گوێ له‌ دیالوگه‌کان ده‌گرن و شیکاری ده‌کهن. ئیلام له‌ کتێبه‌که‌یدا ده‌رباره‌ی دیالوگ له‌ ره‌خه‌ی پیکهاته‌یی ده‌لێت "له‌ ره‌خه‌ی شانۆی پیکهاته‌ییدا، دیالوگ وه‌ک سیسته‌میک له‌ نیشانه‌ زمانه‌وانیه‌کان پێناسه‌ ده‌کرێت که‌ به‌شدارن له‌ پیکهاته‌ی به‌ره‌می شانۆیی به‌ گشتی، که‌ ئه‌رک و په‌یوه‌ندییه‌کانی له‌گه‌ل توخمه‌کانی دیکه‌، وه‌ک پلۆت، کاره‌کته‌ره‌کان و فه‌زای شانۆیی، له‌ چوارچێوه‌ی سیسته‌میکی ماناسازی یه‌گرتوودا شی ده‌کرێنه‌وه" (Elam، ١٩٨٠، ٥٠) ئایا زمانه‌که‌ شیعریه‌ یان رۆژانه‌یه‌؟ ئایا ریتمی دیالوگه‌کان خه‌ریه‌ یان هه‌یواس؟ ئایا وشه‌کان چۆن به‌کارده‌هێنرێن بۆ دروستکردنی که‌شیک تابه‌ت یان گه‌یاندنی هه‌سته‌کانی کاره‌کته‌ره‌کان؟ بۆ نموونه‌، له‌ شانۆگه‌ریه‌کی شیکسپیریدا، ره‌خه‌گرێک له‌وانه‌یه‌ سه‌رنجی بخاته‌ سه‌ر به‌کاره‌تێنانی وشه‌ی هونه‌ری و شیوازی شیعری له‌ دیالوگه‌کاندا به‌لام ده‌کری له‌ شانۆگه‌ریکی دی چیاوازی ره‌خه‌گر سه‌رنج به‌داته‌جلوبه‌رک ئه‌نجامی گفتوگۆکانی له‌گه‌ل کاسیه‌تیه‌کان ده‌ کونج یان جیاوازه‌.

٢- جووله‌ی شانۆیی Stage Movement جووله‌ی شانۆ ئاماژه‌ به‌ هه‌موو جوهره‌ جووله‌یه‌ک ناشانۆ ده‌کات که‌ له‌سه‌ر شانۆ روو ده‌دات، له‌ جووله‌ی ئه‌کته‌ره‌کانه‌وه‌ تا گۆرینی دیمه‌نه‌کان. پاتریس پافیس ده‌رباره‌ی جووله‌ی شانۆیی له‌ پیکهاته‌ی ره‌خه‌یی دا ده‌لێت "جووله‌ی شانۆ ئاماژه‌یه‌ بۆ شیکاری جووله‌ و هه‌لسوکه‌وتی کاره‌کته‌ره‌کان له‌ فه‌زای شانۆدا، له‌ ره‌خه‌ی پیکهاته‌یی شانۆدا وه‌ک به‌شیک له‌ سیسته‌می نیشانه‌ناسی ده‌کوێته‌وه‌. ئه‌م رێبازه‌ جووله‌ نه‌ک هه‌ر وه‌ک کرده‌یه‌کی فیزیکی شی ده‌کاته‌وه‌، به‌لکو وه‌ک توخمی پیکهاته‌یی که‌ کارلێک له‌گه‌ل پیکهاته‌کانی تری نهایشه‌که‌دا ده‌کات، وه‌ک دیالوگ، سینۆگرافیا، رووناکی و یارمه‌تی دروستکردنی مانا ده‌دات له‌ناو پیکهاته‌ی گشتی ده‌قی نهایشه‌که‌دا" (Pavis، ١٩٨٣، ١٢٠)

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية

المجلد ٢٠٢٦ العدد ٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

٣

رهخه گرانی پیکهاته یی شیکاری چۆنیه تی جووله ی کاره کته ره کان ده که ن له سه ر شانۆ. ئایا جووله کانیا ن خیرایه یا ن هیواش؟ ئایا به شیوه یه کی ریکخراو ده جو لێن یا ن نارێک؟ ئایا چۆن شوینی خۆیا ن له سه ر شانۆ ده گۆرن؟ بۆ نموونه، له شانۆگه رییه کی کۆمیدیدا، جووله ی خیرا و نارێکی ئه کته ره کان ده کریت بۆ دروستکردنی که شیکێ گالته ئامیز به کاربهێنریت لیردا جوله کان له گه ل رتمی شانۆگه ریاکان ده گوریت بۆ دیاری کردنی جوله ی شانۆ کای ده بیت به زانی ن ئه م شانۆیه کۆمیدیا یا ن به یی چه و ناوه بۆیه ده لێن جوله کاریگه ری هه یه له سه ر رتم.

٣- سینۆگرافیا ی شانۆ: (Set Design) واته ریکخستنی و دیزاین کردنه له شانۆ بریتیه له رووخسار و شیوه ی گشتی شانۆکه، له وانه ش دیکۆر، جلوه به رگ، رووناکی، و میوزیک. رهخه گرانی پیکهاته یی شیکاری ئه وه ده که ن که چۆن ئه م توخمانه به کارده هیترین بۆ دروستکردنی که شیکێ تایبه ت و گه یاندنی په یامیک به بینهر. پافیس ده لیت " سینۆگرافیا ی شانۆی، له چوارچۆیه ی رهخه ی پیکهاته ییدا، وه ک سیسته میک له نیشانه بینراو و فه زاییه کان ده خویندریته وه که به شدارن له پیکهاته ی گشتی کاره شانۆیه کان. نه ک هه ر وه ک توخمیکێ جوانیناسی سه یر ده کریت، به لکو وه ک به شیک له تۆرینکی واتاسازی که کارلینک له گه ل دیالۆگ و جوله ی ئه کته ره کان و رووناکی و ده نگدا ده کات بۆ دروستکردنی مانایه کی په گگرتوو. توخمه کانی وه ک دابه شکردنی فه زایی و که ره سه ته ی به کاره یترراو و ره نگه کان به یی ریبازینکی نیشانه یی شیکاری ده کرین بۆ تیگه یشتن له رۆلی ئه وان له دارپشتنی دیدگای دراماتیک و به رزکردنه وه ی پیکهاته ی ره مزی کاره که "(Pavis, 1983, 89) بۆ نموونه، به کاره ینانی ره نگی تاریک و رووناکی لاواز له شانۆگه رییه کی تراژیدیدا، ده کریت بۆ دروستکردنی که شیکێ خه مناک و ترسناک به کاربهێنریت. جلوه به رگی کاره کته ره کانیش ده توانیت زۆر شت ده رباره ی که سایه تی و پله و پایه ی کۆمه لایه تیا ن ئاشکرا بکات. که واته، رهخه ی پیکهاته یی له شانۆدا ته نیا سه یری ئه وه ناکات چی ده وتریت، به لکو سه یری ئه وه ش ده کات ده وتریت و پیشان ده دریت. گرنگی به ورده کارییه کان ده دات و هه ول ده دات تیباگت چۆن ئه م ورده کارییه کان کاریگه ری له سه ر ئه زموونی بینهر و تیگه یشتنی له شانۆگه رییه که داده نین.

دووم: رهخه ی میژووی (Historical Criticism):

شانۆگه ری، وه ک هونه رینکی زیندوی به رده وام له نمایشدا یه، به درێژایی میژوو ئاوینه یه ک بووه بۆ پيشاندانی کۆمه لگا، کولتور، و بیرکردنه وه ی سه رده می خۆی. شیکردنه وه ی شانۆگه ری له روانگه ی میژووی و کۆنتیکسته کۆمه لایه تیه که یه وه، ده رگایه کمان بۆ ده کاته وه بۆ تیگه یشتن له کاریگه ری سه رده مه جیاوازه کان له سه ر ئه م هونه ره. به واتایه کی تر، شانۆگه ری ته نیا چیرۆکینک نییه که نمایش ده کریت، به لکو گوزارشتیکه له واقیعی کۆمه لایه تی و سیاسی و فره نگی ئه و سه رده مه ی که تیایدا نووسراوه و نمایشکراوه. توماس بوستلووت، له کتیه که ییدا، رهخه ی میژووی له شانۆدا به شیوازیکی ورد و شیکارانه پیناسه ده کات و ده لیت "رهخه ی میژووی له شانۆدا به روانگه یه کی شیکاری پیناسه ده کریت که هه میشه له به ره مه مکی شانۆی بۆ پێوه ندی له گه ل چوارچۆیه میژووی و کۆمه لایه تی و کولتوریه فراوانه که ییدا ده کۆلێته وه، له گه ل جه خه تکردنه وه له سه ر ئه وه ی که ده ق یا ن نمایشه که چۆن کارلینک ده کات له گه ل رووداو و به ها و نۆرمه کانی زال له کاتی به ره مه هیتانیدا. ئه م رهخه یه به دوادا چوون بۆ کاریگه ری فاکته ره میژووییه کان ده کات، وه ک بزووتنه وه فیکریه کان، هه لومه رچی سیاسی و گۆرانکارییه کۆمه لایه تیه کان، له سه ر پیکهاته یی به ره مه مکی شانۆی و هه ول ده دات بۆ وه رگرتنه وه ی ئه و مانایه ره سه نه ی که له و قوناغه دا مه به ست بووه، یا ن بۆ

ناشكرکردنی ئەو چینه واتاسازیانەى كه به تێپه‌ربوونی كات دروست بوون (Postlewait ، ۱۹۸۰، ۱۵) ئەم روانگه‌یه بۆ شیکردنه‌وه‌ی شانۆگه‌ری، گرنگی به کاریگه‌ری فاکتەرە میژووویه‌كان دەدات، وهك بزووته‌وه فیکریه‌كان، دۆخی سیاسی، و گۆرانکاریه کۆمه‌لایه‌تییه‌كان.

سێیه‌م: ره‌خنه‌ی کۆمه‌لایه‌تی (Sociological Criticism):

له‌ره‌خنه‌ی هونه‌ری شانۆ ناکریت له چوارچۆیه‌ی کۆمه‌لایه‌تی جیا‌بکریته‌وه چونکه ئاوێنه‌یه‌که بۆ نیشاندانی راستیه‌کانی کۆمه‌لگا و ئەو کێشانه‌ی رووبه‌رووی ده‌بێته‌وه ، په‌یوه‌ندیه کۆمه‌لایه‌تییه‌كان، ململانی و ململانیکان و هه‌روه‌ها ئاواته‌كان و خه‌ونه‌کانیان نیشان بدات. ئۆگوستۆ بۆل، تیۆریزانی به‌ناوبانگی شانۆ، ره‌خنه‌ی کۆمه‌لایه‌تی له شانۆدا باس ده‌کات. به‌گوێه‌ی بۆل "ره‌خنه‌ی کۆمه‌لایه‌تی له شانۆدا به‌ روانگه‌یه‌کی شیکاری پێناسه‌ ده‌کریت که په‌یوه‌ندی نیوان کاری شانۆی و پیکهاته کۆمه‌لایه‌تییه‌ باوه‌که ده‌کۆلیته‌وه، له‌گه‌ڵ جه‌ختکردنه‌وه له‌سه‌ر ئەوه‌ی که چۆن ده‌ق یان نمایشه‌ شانۆیه‌كان ململانی چینه‌یه‌تییه‌كان، پێوه‌ره ئەخلاقیه‌كان ده‌ست نیشان ده‌کات، یان پرسه‌ سیاسیه‌كان و نوینه‌رایه‌تییه کولتوو‌ریه‌كان له‌ناو کۆمه‌لگادا به‌رجه‌سته ده‌کهن. ئەم ره‌خنه‌یه لیکۆلینه‌وه له‌وه ده‌کات که چۆن ده‌توانریت شانۆ وه‌ک ئامرازیک به‌کاربه‌ی‌نریت بۆ ناشکرکردنی دژایه‌تییه کۆمه‌لایه‌تییه‌كان، له‌به‌راگه‌ریۆنه‌وه ئایدۆلۆژییه‌ بالاده‌سته‌كان، یان ده‌نگدان به‌ گروپه په‌راویزخراوه‌كان" (Boal ، ۱۹۷۹ ، ۴۵) بروای وایه که مۆسیقا ده‌توانریت وه‌ک ئامرازیک بۆ ده‌ربڕینی گرژی و ململانی کۆمه‌لایه‌تییه‌كان به‌کار به‌ی‌نریت زۆرجاره‌نگ ده‌بێته ئامرازیک بۆ ده‌ر برین.

چواره‌م: ره‌خنه‌ی ده‌روونی (Psychological Criticism):

شانۆ، جیا له‌وه‌ی چیرۆکیک ده‌گێریته‌وه، ده‌توانریت قوولایی ده‌روونی کاره‌کنه‌ره‌كان و هۆکاره‌کانی پشت ره‌فتاره‌کانیان ناشکرا بکات. کاتیکی ده‌ورپکی باش یان خراب ده‌دریته که‌سایه‌تیکی بۆ نمایشکردن ئەم ئاکتەر هۆکاره‌کانی کاسایاتی شانۆگه‌ریه‌که ده‌بێته ره‌فتاری که‌سایه‌تییه‌که وه‌ زۆر جار ئەم کاریگه‌ریه ده‌بێته خویک یان ده‌بێته مۆلکی که‌سایه‌تییه‌که بۆیه لێره‌دا ره‌خنه‌ی ده‌روونی دیته ئاراهه‌ و به‌ چاویلکه‌ی تیۆریه‌ ده‌روونناسیه‌كان، وه‌ک تیۆریه‌کانی سیگمۆند فرۆید و کارل یۆنگ، هه‌ول ده‌دات له‌ ناخی کاره‌کنه‌ره‌كان و پالنه‌ره‌ شاراهه‌کانیان بگات. به‌ پێی بیکاریمان، ره‌خنه‌ی ده‌روونی له‌ شانۆدا بریتیه‌ له "ره‌خنه‌ی ده‌روونی له‌ شانۆدا به‌ شیوازیکی شیکاری پێناسه‌ ده‌کریت که له‌ پالنه‌ره ناخۆیه‌کانی کاره‌کنه‌ره‌كان و ململانی ده‌روونیه‌كان و هۆکاره‌ نااگاگان ده‌کۆلیته‌وه که له‌ ده‌ق یان نمایشی شانۆدا ره‌فتاره‌کانیان له‌ قالب ده‌ده‌ن و کارلیک ده‌کهن. ئەم ره‌خنه‌یه سوود له‌ تیۆریه‌ ده‌روونشیکاریه‌كان، وه‌ک فرۆید و یۆنگ، وه‌رده‌گریت بۆ ئەوه‌ی تیبگات که شانۆ چۆن وه‌سوه‌سه‌ و ئاره‌زووی سه‌رکوته‌راو و دژایه‌تی سۆزداری به‌رجه‌سته ده‌کات و چۆن ئەم توخمانه بۆ به‌رزکردنه‌وه‌ی مانای دراماتیکی یان ناشکرکردنی سروشتی مرۆف به‌کارده‌هینریت" (Beckerman ، ۱۹۷۹ ، ۴۵) تیۆریه‌کانی فرۆید، وه‌ک تیۆری نااگا و سێ قۆناغی گه‌شه‌ی ده‌روونی (سێکسوالی)، ده‌توانرین بۆ شیکردنه‌وه‌ی کاره‌کنه‌ره‌ شانۆیه‌كان به‌کاربه‌ی‌نرین، (ئه‌نتونی ستور) ده‌رباره‌ی فرۆید ده‌لێت "تیشکدانه‌وه‌ی فرۆید له‌سه‌ر بانه‌مای ئەوه‌ بنیات نراوه‌ ره‌تۆر که‌تارف و بیرکردنه‌وه‌ به‌ مرۆف به‌ که‌سانی سه‌ره‌کی له‌لایه‌ن پالنه‌ره‌ ناگان ئاواره‌وه.

نهك سهرنجدان له سهر كوئنتيكتسى ميژووي يان دهرووني "(Elam، 1980، 10) يه كيک له گرنگترين خاله کاني شيکردنه وهی پيکهاته بی، سهرنجدانه به پيکهاته ی چيروک يان رووداوه کان (Plot Structure) ليره دا، چيروکه که به چهند قوناغينکا تیده په پیت، وهک سهره تا، گه شه کردن، گريژ، و چاره سهر. رهخه گران ليره دا هه ول ده دن په يوه ندي نيوان ئەم قوناغانه و کاریگه ريبان له سهر يه کتری و له سهر تيگه يشتنی بينهر له چيروکه که بدوزنه وه.

دوو: هم شيکردنه وهی کاره کتهر: (Character Analysis)

هه لسه نگاندي کاره کتهر له رهخه ی شانودا پرۆسه يه که که ئامانجی تيگه يشتنه له ناخی دهرووني و کومه لايه تيبه کاني کاره کتهر دراماتيکيه کان، ههروه ها ليکوئينه وه له رۆلي ئه وان له بنياتناني پلۆت و گه ياندي په يامی هونه ريدا. ئيلام ده رباره ی شيکردنه وهی کاره کتهر ده لیت " شيکاری کاره کتهر له شانودا به و شيوازه پيناسه ده کريت که کاره کتهر دراماتيکيه کان له ريگه ی رۆل و پالنه ر و په يوه ندييه کاني ناو به رهه ميکی شانوييه وه ده کوئيتته وه، له هه مان کاتدا شيکاری چۆنيه تي کارليککردنيان له گه ل توخمه کاني دیکه دا ده کات، وهک ديالوگ، پلۆت و فهزا، بو بنياتناني مانا. له چوارچيوه ی رهخه ی پيکهاته پيدا، کاره کتهر کان وهک يه که به کی واتاسازی (نیشانه) که به شدارن له سيستمی ره مزی شانودا، وه به ره هينانه کانيان له ريگه ی په يوه ندييه هاوبه شه کانه وه ديارى ده کرين نهک له ريگه ی شيکردنه وه يانه وه وهک بوونه وه ريکی سهر به خو" (Elam، 1980، 70) ئەم شيکاریيه له سهر بنه مای ويرانکردنی سيفه ته ئاشکرا و شاراوه کاني کاره کتهر که دامه زراوه، وهک پالنه ره دهرونيه کانيان ،خوشه ويستی، تو له سه ندنه وه، يان ترس، په يوه ندييه کانيان له گه ل کاره کتهر کان دیکه و گه شه کردنيان به دريژايي نمايشه که. ده رباره ی پالنه ره دهرونيه کان ئوبه رسفيلد ده لیت " بريتييه له ليکوئينه وه له پالنه ره دهرونيه کان، په يوه ندييه کومه لايه تيبه کان، گه شه سه ندنی دراماتيک و ئه رکي گيرانه وهی کاره کتهر کان له ناو ده قيتک يان نمايشيکی شانويي، له گه ل په يوه ندييه ک له نيوان رهفتاره کانيان و چوارچيوه ی کولتووری يان ميژووي به رهه مه که دا" (أوبرسفيلد، 1977، 80) بو نموونه له هاملیتی شکسپيردا، هاملیت ته نيا کاره کتهر ی دوودل نييه، به لکو ئاوتنه يه که که رهنگدانه وهی ئالۆزيه کاني گومان و بووني مرۆفه، وهک چۆن دژايه تيبه کاني له ريگه ی ديالوگه ناوخوييه کاني و کارليکه کاني له گه ل دهوروبه رى خويدا ده رده که ون. ليره دا رهخه گر تيشک ده خاته سهر ئه وهی که نووسه ر چۆن کاره کتهر که به کارده هينيت بو رهخه گرتن له راستيدا ئاشکراکردنی دژايه تيبه مرۆبيه کان

سييه م: شيکردنه وهی ميتاشانو: (Meta-Theatrical Analysis)

هه لسه نگاندي رهخه ی ميتاشانويي، به شيوازيکی هونه رى و ساده، بريتييه له شانويه ک که باسی شانۆ ده کات. واته، شانۆنامه که خو ی له باره ی دروستبوونی شانۆ و هونه رى نواندنه وه يه. وهک ئاوتنه يه که که ئاوتنه يه کی تری تيدا پيشان بدریت، شانۆ له ناو شانودا. ئەمه ش واده کات بينه ر بير له وه بکاته وه که ئايا ئه وهی ده ييبينيت راستيه يان ته نيا نواندنيکه. پاتريس پافيس بو پشتراستکردنه وهی ئەم بابته ده لیت پاتريس پافيس " شيکاری ميتا شانويي، يان شيکاری ميتا ده قی، وهک ميتو ديکی رهخه ی پيناسه ده کريت که له په يوه ندييه کاني نيوان ده قيتکی شانويي و "دهق" ی دیکه که کارليکی له گه لدا ده کات، جا چ کولتووری، ميژووي، يان فه لسه فی بيت. ئەم شيکاریيه په يوه ندي به ئاشکراکردنی چينه مانادارييه کانه وه هه يه که له ده قی نووسراو تیده په رن، وهک ئاماره دان به به رهه مه ئە ده بييه کاني دیکه، به ستينه ئايديو لوتيبه کان، يان نه ريته شانوييه کان و شيکردنه وهی ئه وهی که ئەم په يوه نديانه چۆن واتای به رهه مه که به

گشتی له قالب ددهن. لهم چوارچیوهیه دا دهقی شانۆی وهک بهشیک له تۆرێکی فراوانتر له ناماژه و لیکدانهوه که له سنووره کانی خۆی تیده په ریت، پیشکەش ده کریت (Pavis، ۱۹۸۳، 150) بۆ نموونه، کاتیک له شانۆنامهیه کدا، کاره کتیره کان دهست ده کهن به گفتوگو له سههه ئه وهی که ئه وان ته نیا کاره کتهرن له شانۆیه کدا، یان کاتیک ده بینین شانۆگه ریه ک له ناو شانۆگه ریه کی سه ره کیدا نمایش ده کریت، ئه وا ئه مه میتاشانۆیه. ئه م ته کنیکه واده کات سنووری نیوان راستی و خه یال تیکه ل بێت و بینهر پرسیار له خۆی بکات: ئایا ئه وهی ده یبینم راسته قینه یه یان ته نیا نمایشی راستیه؟ ئه م جوهره شانۆیانه یارمه تیمان ددهن تیبگه ین که شانۆ ته نیا گیرانه وهی چیرۆکیک نییه، به لکو ده توانیت بپیتته ریگه یه ک بۆ لیکۆلینه وه له سروشت و توانا کانی شانۆ خۆی. به واتایه کی تر، شانۆ ده توانیت پرسیار له خۆی و له په یوه ندیه که ی به راستیه وه بکات. ههروه ها، میتاشانۆ ده توانیت به شیوازیکی گالته جارانه یان فه لسه فیانه، سه رنجی بینهر بۆ ئه و راستیه یه پابکیشیت که هه موو ژیانیک، تا راده یه ک، نواندن و نواندنه. بۆیه له ریگی میتاشانۆ زۆر جار پرسیاره شاراوه کان ده خه ینه رو به زمانیکی هونه ری یان له ریگی جوله یه کی هه ستیار ئه م بابه ته له ناو ژیاندا به زاراوو و ترسی له سه ره به زمانی هونه ری میتاشانۆ ده خه ینه رو بۆ سه رنجی بینهران بۆ ئه وهی راستیه بزانن که له ژبانی هه موماندا هه یه به لام له ریگی میتاشانۆ ده ریده برین ئه م راستیه به نواندن له ناو نواندن ده گتییه نین.

چوارهم: شیکردنه وهی زمانی (Linguistic Analysis)

له ره خنه ی شانۆییدا، له شیکردنه وهی زماندا رۆنیکێ گرنگ ده گیریت که تیگه یشتنی فراوانتر له شانۆنامه که ده گه ینیت. ره خنه گران به وردی سه رنج ددهن له چۆنیه تی به کاره یێنانی زمان له لایه ن کاره کتیره کانه وه و هه ول ددهن له ریگه ی ئه م شیکردنه وه یه وه نه یی و مانا شاراوه کانی شانۆنامه که ئاشکرا بکه ن. ئیلام رای وایه که " شیکاری زمانه وانی له ره خنه ی شانۆدا وه ک میتۆدیک پیناسه ده کریت که له زمانی شانۆی، دیالۆگه کان، ده قه کان، سیگنال ه زاره کیه کان ده کو لیتته وه، وه ک سیسته میک له نیشه نه واتایه یه کان که به شدارن له بنیاتنانی مانا دراماتیکیه کان. ئه م شیکاریه تیشک ده خاته سه ر ئاستی فۆنیتیک و سینتاکسی و ماناسازی زمان و تابه تمه ندیه زاره کیه کان ده قه که، وه ک ریتم، دووباره کردنه وه، کوئتراست و بیده نگی، به ئه رکه کانیانه وه ده به ستیتته وه له دارشتنی کاره کتیره کان و پلۆت و دیدگی ئایدیۆلۆژی به ره مه مه که دا" (Elam، ۱۹۸۰، 45) یه کێک له خاله سه ره کیه کان شیکردنه وهی زمان، بریتیه له لیکۆلینه وه له دیالۆگه کان، واته ئه و گفتوگو یانه ی که له نیوان کاره کتیره کانداندا رووده دن. ره خنه گران سه رنج ددهنه شیوازی قسه کردنی هه ر کاره کتیره ی، ئه وهی که چۆن وشه کان هه لده بژێرن، و ئایا زمانیکی فره ی و ریکوپیک به کارده هی ن یان زمانیکی رۆژانه و ئاسایی.

پینجه م: شیکردنه وهی بینهر (Audience Reception Analysis)

شانۆ وه ک هونه ریکی هه میشه زیندوو، په یوه ندیه کی تابه تی له گه ل بینهراندا دروست ده کات. کاریگه ری نمایشی شانۆ له سه ر بینهر و په یوه ندی نیوان شانۆ و کو مه لگا، بابه تیکی گرنگه له بواری ره خنه ی شانۆییدا. سوزان بینت، تیۆریزانیکی شانۆی، له سه ر شیکردنه وهی بینهران و رۆلی چالاکیان له دروستکردنی مانادا ده دویت " شیکاری بینهر له ره خنه ی شانۆدا به لیکۆلینه وه له کارلیکی بینهران له گه ل نمایشیکی شانۆی و لیکدانه وه جیاوازه کانیان بۆ کاره که

پیناسه ده کریت، له گه ل جه ختکردنه وه له سهر ئه وهی که چۆن کۆنتیکستی کولتووری، ئه زموونی تاکه که سی و یاده وهری به کۆمه ل کاریگه ریان له سهر تیگه یشتیان له هینا و واتا شانۆیه کان هه یه. بینه ر وه ک وهرگریکی پاسیف نابینریت، به لکو وه ک هاوبه شیکی چالاک له به ره مه پینانی مانادا له ریگه ی کارلیک کردنیان له گه ل توخمه شانۆیه کان، ده ق، نمایش، سینۆگرافی سه یر ده کریت "(Bennett, 1990, 75) به پئی بینت، شیکاری بینه ر له ره خنه ی شانۆدا بریتیه له لیکۆلینه وه له کارلیکی بینه ران له گه ل نمایشه شانۆیه که و تیکه ل له گه ل ئاشنا بون و لیکدانه وه جیاوازه کانیا ن بۆ ئه و کاره. بینت جه خت له سهر ئه وه ده کاته وه که کۆنتیکستی کولتووری، ئه زموونی تاکه که سی، و یاده وهری به کۆمه ل، کاریگه ریان له سهر تیگه یشتی بینه ران له هینا و واتا شانۆیه کان هه یه. واته، هه ر بینه ریک، به پئی ئه زموون و پاشخانی خۆی، مانایه کی جیاواز له شانۆگه ریبه که وهرده گرت. که واته بینه ر ته نیا وهرگریکی پاسیف نیبه که بیده نگ دانیشتی و ته ماشای شانۆکه بکات، به لکو به شداریکی چالاکه له دروستکردنی مانادا.

باری دووهم: په یوهندی ره خنه به ره گه زه کانی نمایشی شانۆی

ره خنه ی شانۆی، پرۆسه یه کی ورد و هه مه لایه نه یه بۆ شیکردنه وه و هه لسه نگانندی شانۆگه ریبه ک. ئه م پرۆسه یه، ته نیا له سه رنجی لای چیرۆک و نواندن نامینته وه، به لکو فراوانتر ده روات بۆ هه موو توخمه کانی نمایشی شانۆی، له ده قه وه تا ده ره پینان و سینۆگرافیا و کاردانه وه ی بینه ران، ده خاته ژیر لیکۆلینه وه. به م شیوه یه، ره خنه ی شانۆی هه ول ده دات تیشک بخاته سه ر په یامی گشتی نمایشه که. ئه م توخمه ماش که هه ر یه که و مانایه کی تایبه تی خۆی هه یه بۆ گه یانندی مه رامه کانی بریتین له:

به که م: ده ق (Text): ره خنه پرۆسه یه کی سه ره تایه که ده ست یی ده کات به شیکردنه وه ی ده قی شانۆنامه که. ئه مه ش بریتیه له لیکۆلینه وه له چیرۆک، پیکهاته، دیالۆگ، زمان، و که سایه تیبه کان. ره خنه هه ول ده دات مانا شاره وه کانی ئه و دیوی نمایش و په یامی نووسه ر له ده قدا بدۆزیته وه. تینسی ولیامز ده رباره ی ده قی شانۆنامه ده لیت "ده قی شانۆنامه پیکهاته یه کی ئه ده بیبه که بریتیه له دیالۆگ، هه لسه که وتی کاره کته ره کان، ئاراسته ی شانۆ وه ک سینۆگرافیا، روونایی، جو له ی ئه کته ر و هه ندیک جاریش روونکردنه وه ی زیاده وه ک کات و شوپنی رووداوه کانی چیرۆکه که. ئه مه ده قی بنه ره تیبه بۆ نمایشی شانۆی" (ویلیمز، 1947، 12) له جیهانی ره خنه ی شانۆیدا، ده ق وه ک بناغه ی سه ره کی هه ر شانۆگه ریبه ک داده نریت. بۆیه شیکردنه وه ی ده ق، یه که مین هه نگاوی ره خنه گره بۆ تیگه یشتن له مانا و ئامانجه کانی شانۆنامه که شیکردنه وه ی ده ق، وه ک ئه وه یه داریک به وردی بپشکنیت، له ره گه کانی وه تا گه لا کانی. ره خنه گر به وردی ده قه که ده خوینته وه و هه ول ده دات هه موو ورده کاریبه کی بچووک ببینیت و مانای لیه وهریگریت. ده قیش به سه ر چه ند به شیک دابه ش ده بیت:

١- چیرۆک (Plot): ره خنه گر بۆ شیکردنه وه سه ره ته سه رنج ده داته سه ر چیرۆکی شانۆنامه که. ئایا چیرۆکه که سه رنجراکیشه؟ ئایا به شیوازیکی سه رنجراکیش گیرداوه ته وه؟ ئایا رووداوه کان به تۆکه یی و لۆژیکی پیکه وه گری دراون؟ ئه رستۆ له کتیی هونه ری شیع ر دا به م شیوه یه باسی چیرۆک ده کات "پلۆت ئاماره یه بۆ پیکهاته ی رووداوه کانی ناو شانۆگه ریبه ک که چیرۆکه که له ریگه ی لوتکه و بریار و لوتکه یه که وه به ره و پیشه وه ده بات. پلۆت نه ک هه ر ریکوپیکی رووداوه کان، به لکو په یوهندی هۆکارانه و مانادار له نیوانیاندا ده گرتیه وه. بۆ نمونه له شانۆنامه تراژیدیبه کاند زۆرجار پلۆت له ده وری مملانیی کاره کته ری سه ره کی له گه ل

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

چاره نووس یان کۆمه لگادا ده سوڕێته وه" (ئه رستۆ، ٢٠١٥، ٣٠) شیکردنه وهی چیرۆک له رهخنه ی شانۆیدا، ههنگاوێکی گرنکه بۆ هه ئسه نگانندی هونه ری شانۆنامه نووس و کاریگه ریه که ی له سه ر بینه ر. رهخنه گر، به وردبوونه وه له رووداوه کان، په یوه ندی نیوانیان، و شیوازی گێرانه وه که یان، ده توانیت بریار بدات له سه ر ئه وه ی که ئایا به شیوه یه کی هونه ری سه رنجراکیش گرینگی ده دات به هه ئسه نگانندی شانۆنامه که و ناوخوانی نمایشه که بۆ ده رخستنی بابه ته سه ره که یه کانی ناو ده فه دیاریکراوه کان که ئاستی نمایشی هونه رییه کان له چیرۆکه که سه ره که وتوو بووه له راکیشانی سه رنجی بینه ر، گه یانندی په یامه که ی، و دروستکردنی کاریگه ریه کی به هیز. ئه م شیکردنه وه یه، وه ک ئه وه یه که تۆ دارێک به وردی بپشکنیت، له ره گه کانه وه تا لقه کانی، بۆ ئه وه ی بزانیته چهنده به هیز و جوانه و چهنده به رگه ی رۆژگار ده گرت. هه ر بۆیه، شیکردنه وه ی چیرۆک، بناغه یه کی سه ره کییه بۆ هه ئسه نگانندی گشتی شانۆنامه که و دیاریکردنی ئاستی هونه رییه که ی.

٢- پیکهاته (Structure): دوا به دوا ی شیکردنه وه ی چیرۆک، رهخنه گر سه رنج ده داته سه ر پیکهاته ی شانۆنامه که. پیکهاته، وه ک ئه وه یه خانوویک چۆن بنیات نرابیت، ژوو ره کانی چۆن ریکه رابیتن، و په یوه ندی نیوانیان چۆن بیت. ئه نتوان جیخۆف له باره ی پیکهاته ی ده قی شانۆی ئه م رایه ی هه یه" پیکهاته ی شانۆگه ری بریتیه له دابه شکردنی چیرۆک بۆ ئه کت و دیمه نه کان، دیاریکردنی ریکوینکی رووداوه کان، ناساندنی کاره کته ره کان، دیالوگه کان و وه سفکردنی دیمه نه کان. ئه م پیکهاته ئاراسته و یه گگرتوو ی به شانۆنامه که ده به خشیت و یارمه تی تیمی نمایشکار ده دات به وردی چیرۆکه که نیشان بدات. هه ره وه ها هه ندیک شانۆنامه پیشه کی یان کۆتایی له خۆ ده گرن" (چخوف، ١٩٠٤، ٢٠) له شانۆنامه دا، پیکهاته بریتیه له ریکه خستنی رووداوه کان و چۆنیته ی پیکه وه گریدانیان. رهخنه گر لێره دا ده پرسیت: ئایا شانۆنامه که به شیوه یه کی ریکوینکی و خاوه ن سیستم ریکه راره؟ ئایا به چهنده په رده دابه ش کراوه، یان به ئه لقه؟ گرنکه که پیکهاته که یارمه تی گه یانندی چیرۆکه که بدات به شیوازیکی کاریگه ر و سه رنجراکیش. پیکهاته یه کی باش، وه ک رینمایه ک وایه بۆ بینه ر، یارمه تی ده دات به ئاسانی چیرۆکه که به دوا داچوون و لێ تیبگات. به پیچه وانوه، پیکهاته یه کی لاواز، ده توانیت بیته وه ی ئالۆزبوونی چیرۆکه که و له ده ستدانی سه رنجی بینه ر.

٣- دیالوگ (Dialogue): دیالوگه کان، واته گفتوگۆ نیوان کاره کته ره کان، به شیکێ گرنگی شانۆنامه که ن. ئیدوارد ئیلی ده رباره ی دیالوگی رهخنه ی ده لیت" دیالوگی رهخنه ی بریتیه له دیالوگی که به مه به ست له شانۆنامه یه کدا بۆ گه یانندی په یامی کۆمه لایه تی، سیاسی، یان فه لسه فی نووسه ر دارپێزراوه. ئه م جو ره دیالوگانه به زو ری ته حه دای بیروباوه ری جه ماوه ری ده که ن، رهخنه له دامه زراوه کان ده گرن، یان دژایه تییه شاراوه کان ئاشکرا ده که ن و وه ک ئامرازیک بۆ ده ربیرینی رهخنه ی نووسه ر له بارودۆخه هه بووه کان کار ده که ن" (آبی، ١٩٦٢، ٨٩) رهخنه گر شیکاری دیالوگه کان ده کات بۆ ئه وه ی بزانیته ئایا به شیوازیکی راستگۆیانه و سروشتی نووسراون؟ ئایا دیالوگه کان یارمه تیده رن بۆ گه شه پیدانی که سایه تییه کان و پیشخستنی چیرۆکه که له ئه نجامی نمایشی شانۆنامه که دا بۆ گه یانندی په یامه که.

٤- زمان (Language): ئه و زمانه ی که له شانۆنامه که دا به کاره اتوووه، ده توانیت زو ر شت له باره ی که سایه تییه کان، که شوه واه، و په یامی شانۆنامه که ئاشکرا بکات. رهخنه گر سه رنج ده داته سه ر هه مو شیوازی نووسینیک، له هه لپژاردنی وشه کان، و به کاره یانی زمانی شیوازدار، وه ک ئیهام و چه شنه سازی. یانکۆت ده رباره ی زمانی ده ق له رهخنه ی شانۆدا ده لیت" زمانی

رهخهه دهق شانوڤي ئاماژهه بو ئهه زاراهه وه ميئوده شيكارياهه كه رهخهه گر بو ويئانكردي توخمه كاني دهق شانوڤي (وهك ديالوگ، پيكهاته، هيما وه كاره كته ره كان) وه تيگه يشتن له واتا هونه ري وه فيكريهه كانيان به كاریده هيئيت. ئهه زمانه تيشك دهخاته سهه شيكرده وهه ته كنيكه ئهه ده بيهه كان وه روئي ئهه وان له خزمه تکردي په يام يان مملانيي دراماتيکدا، له هه مان کاتدا دهقه كه به چوارچيوه كولتووري يان كوومه لايه تيهه كه يه وه ده به ستيته وه" (كوت، ١٩٦٤، ١٢٣) بو نمونه : له ماكبيسدا ديالوگ وهك ئامرازيك بو به زرکردنه وهه مملانيي ناوخويي پاله وان به كارديت. دهسته واژه كاني ماكبيس كه پرن له ويتهه خويناوي (وهك: خوئن خوئن ده كيشيت)، ته نيا وه سف نين، به لكو زمانه يكي ره مزي به رجه سهه ده كه ن كه دارماني ته خلاقه وه ناشكرا ده كات. ليرهه ده رهخهه دهق له شيكرده وهه وشه كان تيده په پريت بو نه وهه رووني بكاته وه كه زمان چوئن واقعي شانوڤي له قالب ده داته وه خوئي ده گونجينيي بو ده برييني روداوه كان به لام له هونه ردا فيركاريه ك به كارديت بو نه وهه سه رنجي بينه ران وه خوينه ر بو خوئي رابكيشيت چونكه زمان واقعي شانوڤيه له ده بريندا.

٥- كه سايه تيهه كان: (Characters) كه سايه تيهه كان گياني شانونامه كه ن. رهخهه گر شيكاري كه سايه تيهه كان ده كات بو نه وهه بزانيي ئايا به باشي پيناسه كراون؟ ئايا راستگوڤيانه وه باوه پيكراون؟ ئايا گه شه ده كه ن به دريژايي شانونامه كه؟ ئايا په يوه نديهه كانيان به يه كتره وه چونه؟ تينسي وليامز راي به رامبه ر كاره كته ر به م شيوازه يه" كاره كته ره كان ئامرازي سه ره كين بو گيئانه وهه چيروك وه به رجه سهه كرده دي ناكوكي وه ناساندين له گه ل بينه ر له دهق شانوڤدا. كاره كته ره كان له ريگهه ديالوگ وه كردار وه كارليكه كانيانه وه پيناسه ده كرئن، كه پانه ره ده روونييه كانيان، باشخاني كوومه لايه تي وه گه شه كرده نيان، يان دابه زينيان، به دريژايي روداوه كان ئاشكرا ده كه ن. بو ده برييني خودي كه سايه تيهه كه چهند كاريك ئه نجام بدات تاوه كو كه ره كته ره كه بناسرته وهه. رهنگه كاره كته ره كان سه ره تاي بن، وهك پاله وان، لاهه كي، پشتگيري كرده ني پلوت، يان ره مزي، ده برييني بيروكه يه ك يان به هايه ك" (ويليامز، ١٩٤٧، ٢٢) رهخهه گر هه ول ده دات مانا شاراهه كان وه په يامي نووسه ر له ده قدا بدوزيته وهه. ئهه مه ش به له به رچاوگرتي هه موو ئهه توخمانهه سه ره وه ده كرئت. به م شيويهه، شيكرده وهه دهق وهك بناغه يه كي پته وه بو هه لسه نگاندي شانونامه كه داده نريت. رهخهه دهه وه ناوه وهه شانوگان ده رده خات ئهه په يامهه كه ناده ره به شيويهه كي رون شي ده كاته وه بو ديه رده كاني ناو شانونامه كه تاوه كو گه شه بكات بو هه لكسه نگاندي شانونامه كه.

دووه م: نواندن (Acting)

رهخهه هه لده سه نگينيي كه ئه كته ره كان چوئن روئه كانيان گيئاره وه چوئن كه سايه تيهه كانيان زيندوو كرده وهه ته وهه. له هونه ري شانوڤدا، نواندن پرديكه له نيوان دهق وه بينه ردا، وه به شيكي گرنگه له سه ركه وتن يان شكست هيئاني شانوگه رييه ك. ئه كته ره كان، به هونه ري نواندن وه كارهيئاني جه سهه وه جوله وه دهنگ وه هه سهه كانيان، گيان ده دن به كه سايه تيهه كاني شانونامه كه وه ايان لي ده كه ن له چاوي بينه ردا زيندوو ببنه وهه. سه دالله ونوس ده ربارهه نواندن ده لي بريتيه له "هونه ري به رجه سهه كرده دي كاره كته ري شانوڤي له ريگهه نمائيشي جه سهه يي، جووله، ده برييني ده موچاو وه توني دهنگ. وه ناوه كي، هه ستي سوژ وه بيكرده وهه، بو دروستكردي وهه مي واقيع له به رده م بينه ردا. ئه كته ر پشت به شيكرده وهه دهقه كه وه تيگه يشتن له پانه ره كاني كاره كته ر وه به كارهيئاني ته كنيكه كاني نمائيشكردي ده به ستيي بو نه وهه به شيويهه كي قه ناعه ت پيكه ر مملاني ناو شانو. دراماتيكه كه بگه يه نيي" (ونوس، ١٩٩٠،

(٤٥) لێزه دا رهخه گر، له ههسه ننگاندى نواندندا، سه رهتا سه رنج ده داته سه ر راستگوي و باوه پيكره و پي نواندنه كه.

سئيهم: ده رهينان (Directing)

رهخه روي ده رهينەر له پي كهتنيانى نمايشه كه دا ده خاته روو. ئايا ده رهينانه كه سه ركه وتوو بووه ئايه ده توان گورانكاري بكن له نمايشه كانيان له گه ياندى پهيامي شانونا مه كه، كه ده چين شانو بينين، جگه له چيروكه كه و نه كته ره كان، شتيكي ديكه هه يه كه كاريگه ريه كي گه و ره ي له سه ر نه زموني ئيمه هه يه، ئه و يش ده رهينانه. دكتور سلماوي ده رباري ده رهيناني شانوي وا ديته گو "پروسه ي ري كخستن و به ريوه بردني توخمه هونه ري و دراماتيكيه كان بو گه يشتن به ديديكي يه كگرتوو بو كاري شانوي، له وانه ده رهيناني نه كته ره كان، ديزاين كردني فه زاي شانوي، كونترول كردني ريتمه دراماتيكيه كان، ها ونا هه نكردني توخمه بينرا و بيسترا وه كان بو دروست كردني نه زمونيكي يه كگرتوو كه گوزارشت له ده قه كه بكات و په يوه ندى له گه ل بينه ردا بكات" (سلماوي، ٢٠٠٥، ٢٣) ده رهينەر وه ك ئوركيس ترايه ك وايه كه هه موو به شه كانى شانويه كه، له نه كته ره كانه وه تا روناي و دهنگ و ديزاين شوين، كو ده كاته وه و ده يان خاته خزمه ت چيروكه كه. ستانيسلافسكي ده رهينەر وه ك ري كخه ر له كاره شانويه كان پيناسه ده كات وه ك "هونه ري ري كخستني توخمه دا هينەر و ته كنيكيه كان بو گه يشتن به ديديكي هونه ري يه كگرتوو بو كاريكي شانوي، سه رهتا له ليكدانه وه ي ده قه وه، ديزاين كردني جو له و روناي هه مو كاره كانى سينوگرافيا، له ري گاي به ريوه بردني نه كته ره كان و ريتمي نمايشه كه، به ئامانجى گه ياندى بيروكه دراماتيكيه كه به بينه ر به كاريگه ريه كي قووي سو زداري و فيكريه وه" (ستانيسلافسكي، ١٩٩٨، ٨٩) بو نه وه ي بزايين ده رهينه ري ك كاره كه ي باشي كر دووه يان نا، ده بيت سه رنج به دينه چه ند شتيك. يه كه مجار، ئايا ده رهينه ر ده توانيت په يامي شانونا مه كه به شيويه كي روون و ئاشكرا و ئاسان بگه يه نيته بينه ر؟ ئايا له كو تاي شانويه كه دا، بينه ر تيده گات چي روويدا وه و چ مه به ستي هه بوه؟ نه گه ر بينه ر له چيروكه كه تينه گه يشت بيت، نه وا ده رهينه ره كه له كاره كهيدا سه ركه وتوو نه بووه. دواي نه وه، گرنگه سه رنج به دين به چو نيه تي جو له ي نه كته ره كان له سه ر شانو. ئايا جو له كانيان سروه تي و باوه پي كره روون؟ ئايا يارمه تيبان دا وه له گه ياندى هه ست و سو زي رو له كانيان؟ نه گه ر جو له ي نه كته ره كان قور و ناريك بووي ت، نه وا كاريگه ريه كي نه ري ني له سه ر شانويه كه دا ده ني ت.

چواره م: سينوگرافيا (Scenography)

رهخه گرنگي ده دات به هه موو نه و توخمانه ي كه په يوه نديان به شيويه بينراي نمايشه كه وه هه يه، وه ك ديكور، جلو به رگ، رووناي، و موسي قا. ئايا نه م توخمانه يارمه تيده رن بو دروست كردني كه شيكي گونجا و بو شانونا مه كه، سينوگرافيا، واته هونه ري ديزاين بينراي شانو، وه ك جادوويه ك وايه كه ده توانيت بينه ر ببات بو جي هانيكي ديكه دا ده به زيت. دكتور سلماوي ده رباري سينوگرافيا به م شيويه ده دويت "هونه ري ديزاين كردن و ري كخستني فه زاي شانوي به شيويه كي بينرا و سي ره هه ندى، له ري گه ي تي كه لكردي توخمه بينرا وه كان (ديكور، رووناي، جلو به رگ، كاريگه ريه ده نكي و بيسترا وه كان) بو گه يشتن به ره هه ندى جوانكاري و ره مزي كاره دراماتيكيه كه، هه روه ها بو قوولكر دنه وه ي په يوه ندى سو زداري و فيكري له گه ل بينه ردا" (سلماوي، ٢٠٠٥، ٤٥) نه م هونه ره گرنگيه كي زوري هه يه له دروست كردني كه ش و هه وا و گه ياندى په يامي شانويه كه، چو نكه نه وه ي بينه ري سه رهتا ده بينيت، شيويه بينراي

شانۆکەیه. بۆ ئەوەی بزانی سینۆگرافیای شانۆییەکی باشە یان نا، دەبێت سەرنج بەدەینه چەندین وردەکاری گرنگ. یەکی لە گرنگترین ئەم وردەکارییانە دیکۆرەکەیه. دیکۆرەکە نە ک تەنها دەبێت شوێن و کاتی چیرۆکە بە روونی نیشان بدات، بەلکو دەبێت یارمەتیدەر بێت لە گەیانندی زانیاری زیاتر دەربارەی کەسایەتییەکان، ژانیان، و کەشوهه‌وای گشتی چیرۆکە. بۆ نموونه، مائیکێ ریکوپیک و خاوپن دەتوانیت نیشانه‌ی کەسایەتییەکی ریک بێت، لە هه‌مان کاتدا مائیکێ پر له شتی کۆن و تیکشکاو ده‌شیت ئاماژه بێت بۆ کەسایەتییەکی بێ ئەندازه و بەرێشان.

پێنجەم: بینەر (Audience)

رەخنه هه‌روه‌ها سه‌رنج ده‌داته کاردانه‌وه‌ی بینهران به‌رامبه‌ر نمایشه‌که. ئایا بینهران چۆن له‌گه‌ڵ شانۆنامه‌که‌دا خۆیان ده‌گونجین؟ ئایا له‌ په‌یامه‌که‌ تێگه‌یشتوون؟ ئایا نمایشه‌که‌ کاریگه‌ری له‌سه‌ریان هه‌بووه؟ رەخنه‌ی شانۆیی، به‌ له‌به‌رچاگرته‌ی هه‌موو ئەم توخمان سه‌ره‌کیانه‌ی که هه‌ول ده‌دات هه‌لسه‌نگاندنیکی ته‌واو و وردی شانۆگه‌رییه‌که‌ پێشکەش بکات. که شانۆییەکی ته‌واو ده‌بێت، جگه‌ له‌ رای پسپۆران، شتیکی دیکه‌ هه‌یه‌ که زۆر گرنگه‌ بۆ هه‌لسه‌نگاندنی شانۆکه‌، ته‌ویش کاردانه‌وه‌ی بینهرانه‌. بینهران ته‌وانه‌ن که شانۆکه‌ بۆ ته‌وان دروستکراوه‌، بۆیه‌ رای ته‌وان و هه‌ست و نه‌ستی ته‌وان به‌رامبه‌ر به‌ شانۆکه‌ زۆر گرنگه‌. بۆ نموونه، ئایا بینهران له‌ چیرۆکی شانۆکه‌ تێگه‌یشتوون؟ ئایا به‌ ئاسانی توانیویانه‌ په‌یامی شانۆکه‌ وه‌رگرن؟ ته‌گه‌ر بینهران له‌ تێگه‌یشتنی چیرۆکه‌که‌ سه‌ختیان هه‌بووبیت، ته‌وا کێشه‌یه‌ک هه‌یه‌، یان له‌ ده‌ره‌پانه‌که‌دا یان له‌ نواندنه‌که‌دا یان له‌ خودی چیرۆکه‌که‌دا. سلماوی ده‌ئیت بینهران به‌ تاک و کۆ به‌شدارن له‌ پرۆسه‌که‌ وه‌ک "ته‌و کۆمه‌له‌ تاکانه‌ی که وه‌ک بوونییکی ده‌سته‌جهمعی له‌گه‌ڵ نمایشی شانۆدا کارلێک ده‌که‌ن، و توخمییکی جه‌وه‌ه‌ری له‌ پرۆسه‌ی دراماتیکی پێکده‌هێنن، به‌و پێیه‌ی بوونی زیندوویان و کاردانه‌وه‌ سۆزداری و فیکریه‌کانیان خۆراک ده‌ده‌ن به‌ وزه‌ی نمایشه‌که‌، و سه‌رکه‌وتن یان شکستی دیاری ده‌که‌ن له‌ رینگه‌ی وه‌لامدانه‌وه‌یان بۆ زمانی جه‌سته‌ و دیالۆگ و هێما بینراو و بیستراوه‌کان" (سلماوی، ٢٠٠٥، ١١٢) شتیکی دیکه‌ی گرنگ ته‌وه‌یه‌ که ئایا بینهران چۆن کارلێکیان له‌گه‌ڵ شانۆکه‌دا کردووه‌. ئایا پێکه‌نین، گریان، یان هه‌ر هه‌ستیکی دیکه‌یان نیشان داوه‌ له‌ کاتی بینینی شانۆکه‌دا؟ ئایا به‌شداریان له‌ رووداوه‌کانی شانۆکه‌دا کردووه‌ یان تەنها دانیشتوون و سه‌ریان کردووه‌؟ ته‌گه‌ر بینهران به‌ چالاکي به‌شداریان کردبیت و هه‌ستیان نیشان دا بێت، ته‌وا شانۆکه‌ سه‌رکه‌وتوو بووه‌ له‌ راکێشانی سه‌رنجیان و بردنیان بۆ ناو جیهانی چیرۆکه‌که‌. پیتهر بروک بینهران به‌ به‌شداربووی شاراوه‌ پێناس ده‌کات کاتیک ده‌ئیت "هاوبه‌شه‌ شاراوه‌که‌ی کاره‌ دراماتیکه‌که‌، که ده‌قه‌که‌ زیندوو ده‌کاته‌وه‌ و مانای راسته‌قینه‌ی خۆی پێده‌به‌خشیت له‌ رینگه‌ی کارلێکی راسته‌وخۆی خۆی له‌گه‌ڵ رووداوی شانۆیی، که هۆله‌که‌ ده‌گۆریت بۆ فه‌زایه‌کی هاوبه‌ش له‌ نێوان ته‌کته‌ر و بینهدا، که وزه‌ی سۆزداری و فیکری ئالوگۆر له‌ خۆ ده‌گرن بۆ ته‌وه‌ی بینهر بتوه‌نیت به‌ شیوه‌یه‌کی هونه‌ری ته‌م ته‌زمونه‌ی که ته‌کته‌ره‌کان نمایش ده‌که‌ن بپیته‌ جێ سه‌رنج و ره‌نگدانه‌وه‌ی کاره‌کان وه‌ ده‌که‌ن و بپه‌هه‌نگی و پێکه‌نین یان چه‌پله‌ لێدان ده‌بنه‌ به‌ شتیکی له‌ پێکهاته‌ی خودی نمایشه‌که‌" (بروک، ٢٠٠٨، ٤٥) هه‌روه‌ها، گرنگه‌ بزانی ئایا شانۆکه‌ کاریگه‌رییه‌کی له‌سه‌ر بینهران هه‌شتوو ته‌وه‌ی دوای ته‌واو بوونی. ئایا وای لیکردوون که بیر له‌ بابه‌ته‌کانی شانۆکه‌ بکه‌نه‌وه‌؟ ئایا گفتوگۆی له‌سه‌ر شانۆکه‌ له‌ نێوان بینهراندا دروست بووه‌؟ شانۆییەکی باش نەک تەنها کاتیکێ خۆش بە بینەر دەبه‌خشیت، بەلکو بیرکردنه‌وه‌ و هه‌ستی

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

سينوگرافيا: شیراز عزیز

ته کنیک: فه دهر سعید

شوینی نمایش: دهۆک، هۆلی رۆشنیری

نواندنی: فاتیمه پیرۆ: سۆلانژ

لارڤین به شیر: کلیر

شیرین حهقی: خانم

ماوهی نمایش: ٤٥ دهقیقه

چیرۆکی نمایشه که، خانمه که ماله کهی به جیهیشتوو. سۆلانژ و کلار، دوو خزمه تکاری ماله که، له ژووره کهیان کۆبوونه ته وه. ئەوان ته نیا نین، به لکو ههست ده کهیت که شتیکی تایبهت و نهیخی له ئارادایه. ئەمه کاتیکی تایبه ته بۆ ئەوان، کاتیکی که ده توان رۆلی خانمه کهیان بگێرن و له ژیانی رۆژانهی پر له ماندوو بوون و فه رمانی خانمه که رابکه ن. سۆلانژ دهست به نواندن ده کات. ئەو جلوبه رگه جوانه کانی خانمه کهی پۆشیوه و به شانازییه وه ده سوریتیه وه. کلار له کورسییه ک دانیشتوو و رۆلی خانمه که ده گپرت که فه رمان به سۆلانژ ده دات. ئەوان له نیوان گالته جاری و راستیدا ده گۆرین، هه ندیک جار به گالته وه قسه ده که ن و هه ندیک جار به تووره یی. یارییه کهیان وه ک شانۆیه ک وایه، پره له دیمه نی جیاواز و ههسته دژ به یه که کان. له یارییه که یاندا، پیلانیک بۆ کوشتنی خانمه که داده رپژن. ئەمه ته نیا یارییه ک نییه، به لکو ده رپینی رق و تووره یی ئەوانه له ئەنجامی دلرهبی خانمه کانیان که له دژی خانمه کهیان که هیمای سته م و چه وساندنه وه یه بۆیان. هه رچه نده ئەم پیلانه له یارییه که دا دارپژراوه، به لام ههست ده کهیت له ناخیاندا، ئەم خه ونه راسته قینه یه. کاتیکی خانمه که به راستی ده گه رپته وه، ترس و گپژاوی ده که ویتته نیوان سۆلانژ و کلار. یارییه که کۆتایی دیت و ئەوان ناچار ده بن رووبه رووی راستیه تاله که ی ژیا نیان ببنه وه. ئەو خه ونه ی که بۆ ماوه یه کی کورت له یارییه که یاندا بینبوویان، له گه ل گه رانه وه ی خانمه که دا ده تویتته وه. له کۆتاییدا، سۆلانژ بریاریکی سهیر ده دات. ئەو هیشتا له کاریگه ری یارییه که دایه و ناتوانیت جیاوازی له نیوان راستی و خه یالدا بکات. له هه ولنیکدا بۆ ئەوه ی رۆله که ی به رده وام بیت، کوپیک چای ژهراوی ده خواته وه و خۆی ده کوژیت. کلار به سه رسورمانه وه سهیری ده کات، ناتوانیت بروا بکات که یارییه کهیان به م شیوه یه کۆتایی هاتوو. ژیا نی خزمه تکاره کان، له نیوان راستی و خه یالدا، به تراژیدیا یه کی گه و ره کۆتایی دیت.

شیکردنه وه ی نمایشه که

نمایشی "خزمه تکاران" ی ژان ژنیت، زیاتر له چیرۆکیکی ساده ی سه ر شانۆ، ویتیه کی قوول و ئالۆزی کۆمه لگایه که پره له ناکۆکی و نادادپه روه ری. ئەم نمایشه به زمانیکی هونه ری ره خنه گرانه، په رده له سه ر په یوه ندییه ئالۆزه کانی ده سه لات و سته ملیکراوی داده مائیت و به وردی ده روانیتته نیو که لینه کانی سیسته میکی چینایه تی جیاکار. "خزمه تکاران" ته نیا به چیرۆکه که ی، یان ته نیا به دیالۆگه کانی، یا خود ته نیا به ره فته ره کانی ئە کته ره کانی، ئەم ره خانه ناگه یه نیت، به لکو هه موو ئەم توخمانه به یه که وه وه ک ئۆرکیسترایه کی هاوئا هه نگ ده جو لینه وه بۆ ئەوه ی ویتیه کی گشتگیر و کاریگه ر له کۆمه لگا و ناکۆکییه کانی بخه نه روو. سینوگرافیا، واته هونه ری ریکخستنی شانۆ و دیمه نه کان، وه ک شوینگه یه کی سه ره کی بۆ

گیرانهوهی چیرۆکه که دهرده کهووت، شوینیک که تئیدا هه موو توخمه کانی دیکه ی شانۆی، لهوانه روژنای، دهنگ، موسیقا، و جلوبه رگ، یه کده گرن و یه کتر تهواو ده کهن بو ئه وهی په یامی نمایشه که به شیوهیه کی جوانتر و کاریگه تر بگاته بینهر.

ئه وهی جینگه ی سه رنجه، روژی گرنگی رهنگه کانه له گه یاندنی مانا قووله کانی ئه م نمایشه دا. رهنگه کان ته نیا بو جوانکاری و پازاندنه وه به کار نه هاتوون، به لکوو ههر رهنگیک وه ک هیمایه ک، وه ک زمانیکی بیده نگ، مانایه کی تایبته ده گه یه نیت و ده بیته به شیک له گوتاری ره خنه گرانه ی نمایشه که. بو نمونه، رهنگی رهش، رهنگیکی باوه له جلوبه رگی خزمه تکاره کاند، و ده کریت ئاماژه بیت بو ژبانی تاریک و پر له سته می ئه وان، ژبانیک بی ئومید و پر له خه موکی. له به رامبه ردا، رهنگی سپی که زورتر له جلوبه رگی خانمه که دا ده بینریت، سیمبولی ده سه لات و سه روه ری چینه بالاکانه، به لام له هه مان کاتدا ده کریت ئاماژه بیت بو بی هه سته ی ساردوسیری ئه و چینه به رامبه ر به نه هامه تی و مهینه تیه کانی خه لکی دیکه. ئه م به کاره یئانه هیمایه ی رهنگه کان، له گه ل توخمه کانی دیکه ی شانۆییدا، دیمه نیکی رهنگین و فره مانا ده خولقی نیت که هه م چاو و هه میش بیر و هوشی بینهر به خو یه وه سه رقال ده کات بو لیکجیا کردنه وهی ده سه لات و خزمه تکاره کان.

چیرۆکی "خزمه تکاران" باسی دوو خوشکی خزمه تکار ده کات، که له مالی خانمیکی ده و له مه نددا کار ده کهن. ئه م دوو خوشکه، که له ژبانیکی پر له که منه ندای و سته مدا ده ژین، پیلانیک داده ریژن بو کوشته ی خانمه که، به ئومیدی ئه وهی به م کاره بتوانن خو یان له ژبانی خزمه تکاری رزگار بکه ن و به لکو بگه ن به ئاواته کانیان. بگه ن به نازادی و سه ربه خو یی. به لام ئه م پیلانه له کو تایددا شکست ده هینیت و ده بیته هوی کاره ساتیکی گه وره. له ریگه ی ئه م چیرۆکه ساده یه وه، ژینیت ره خنه یه کی توند له سیسته می چینایه تی کو مه لگا ده گریت و ئاماژه به وه ده کات که چو ن ئه م سیسته مه ده بیته هوی دروستبوونی نا کوکی و کیشه کو مه لایه تیه کان له جیهاندا خراونه ته ناو ماله کان.

دیالوگه کانی نیوان ئه کته ره کان، به تایبته تی له نیوان دوو خوشکه خزمه تکاره که دا، پرن له گالته جاری تال، تانه و ته شهر، و رق و کینه. ئه م دیالوگانه به شیوهیه کی راسته وخو و ناراسته وخو، ناره زایه تی و توو ری خزمه تکاره کان دهرده برن له دژی خانمه که و له دژی سیسته میک که ئه وان خستوو ته ئه م دوخه ناله باره وه. دیالوگه کان هه روه ها ئاوتنه یه کن بو دهرخسته ی ئالوژییه دهروو نییه کانی کاراکته ره کان و خه ون و خولیا و نازاره کانیان بو یه کدی ده گیرانه وه ناوه ناوه پیده که نین و ناخی داخراوه که یان به تالده که نه وه به پیکه نینه کانیان.

ره فتار و جووله کانی ئه کته ره کان له سه ر شانۆ، به شیک گرنگ و دانه براون له گوتاری گشتی نمایشه که. ئه کته ره کان به به کاره یئانی زمانه جه سته ییه که یان، وه ک دهر برینی رووخسار، جووله ی ده ست و لاشه، و ته نانته بیده نگیش، مانایه کی قوولتر ده به خشنه رو له کانیان و په یامه کانی نمایشه که به شیوهیه کی کاریگه تر ده گه یه نن. بو نمونه، کاتیک خزمه تکاره کان یاری نواندن ده کهن و یه کیکیان روژی خانمه که ده گیریت، ئه م گو رینه رو له نه ک ته نیا بو کات به سه ربردن نییه، به لکوو ره نگدانه وهی خولیا و ناره زووی خزمه تکاره کانه بو گو رینی رو له کانیان له کو مه لگادا و تیکشکاندننی سنوو ره کانی ده سه لات.

کاریگه رییه دهنگی و موسیقییه کانی ش رو لیک گرنگ ده گیرن له زیاد کردنی گرژی و ئالوژی دیمه نه کان و به هیز کردنی هه ست و سو زی بینهر. دهنگه کان، چ دهنگی موسیقا بیت یان دهنگی کاریگه رییه کانی دیکه، ده توانن هه سته ترس، خه موکی، یان بی ئومیدی زیاتر بکه ن و بینهر زیاتر

به نيو جيھانی نمایشه که دا رابکیشن. بهم شیوهیه، "خزمه تکاران" به کوی توخمه کانیهوه، ده بیته ره خنیه کی هونه ری توند له دژی کۆمه لگا و په یوه نندیه کانی دهسه لات و ناداد په روهری، و بینر هان ده دات بو بیرکردنه وه له سهر بناغه کانی ئەم سیستمه و گه ران به دوای رینگه چاره یه کدا بو دروستکردنی کۆمه لگایه کی دادپه روهرترو ئازادتر به رهو ژیا نیکی ئازادی و دور له ئەشکه نجه و چهوسانه وه و ههول بو خو شگوزهرانی و ئازادی.

نمایشی "خزمه تکاران" ی ژان ژینیت، وینه یه کی راسته قینه و هه ژینهر له کۆمه لگایه کی ده خاته روو که تیدا مرۆفه کان ده بنه قوربانی دهسه لات و ناداد په روهری. چیرۆکی نمایشه که، که باسی دوو خوشکی خزمه تکار ده کات که له نه بوونی خانمه که یاندا یاری نواندن ده که ن و خهونی کوشتنی ده بین، له خویدا ره خنیه کی تونده له سیستمی کۆمه لایه تی زال. ئەم یارییه، که له رواله تدا ته نیا کات به سه بر دنیکی ساده ده نوینیت به لام، له راستیدا ره نگدانه وهی رق و کینه یه کی قووله که له ناخی خزمه تکاره کاندا که له که بووه و به هوی سته م و چهوساندنه وهی رۆژانه وه گه شه ی کردوه. ئەم یارییه ده رفه تیکه بو خزمه تکاره کان تا بو ساتیکیش بیت، له ژیا نی پر له که مئه ندای و بیده سه لاتی خو یان رزگاریان بیت و خهونی گۆرینی رۆله کۆمه لایه تییه کان ببین.

دیالوگه کانی نیوان خزمه تکاره کان، که پر ن له گالته جاری تال و تانه و ته شهر له خانمه که یان، وه ک ئاوینه یه کی وان بو ده رخستی ئەو ناره زایه تییه شاره وه یه کی له ناخیاندا هه لگراوه. ئەم قسانه، که هه ندیکجار ده بنه شانوگه ریه کی بچووک له ناو شانوگه ریه گه وره که دا، نیشانه ی ئاره زووی سه ره بخو یی و رزگاریوون له ژیر دهستی دهسه لات. له رینگه ی ئەم دیالوگانه وه، ژینیت به شیوازیکی زیره کانه په رده له سهر ئالوزیه ده روونیه کانی خزمه تکاره کان و خهون و خو لیاو ئازاره کانیان هه لده داته وه. ئەو دیمه نانه ی که تیدا خزمه تکاره کان رۆلی خانمه که ده گیرن، ته نیا یارییه کی ساده نین، به لکو ره نگدانه وهی ئاره زووی قوولی ئەوانن بو گۆرینی رۆله کۆمه لایه تییه کان و تیکشکاندننی سنووره کانی دهسه لات و کوکراوه ی خه مه کانی رۆژانه یان که له ناخی خو یان هه لیا نگرته.

به لام "خزمه تکاران" ته نیا به چیرۆک و دیالوگه کانیه وه، ئەم ره خنانه ناگه یه نیته. به لکو هه موو توخمه کانی دیکه ی شانۆ، له وانه سینوگرافیا، جلوه برگ، ره فتاری ئە کته ره کان، کاریگه ریه دهنگی و موسیقییه کان، به یه که وه ده جو لینه وه بو ئە وهی وینه یه کی ته واو و کاریگه ر له کۆمه لگا و نا کوکیه کانی بخه نه روو. سینوگرافیا، واته هونه ری ریکخستی شانۆ و دیمه نه کان، وه ک شوینگه یه کی سه ره کی بو گیرانه وهی چیرۆکه که ده رده که ویت. هه موو توخمه کانی دیکه، له رۆشنای و دهنگ و موسیقاوه تا ده گاته جلوه برگ، له م شوینگه یه دا یه کده گرن و یه کتر ته واو ده که ن بو ئە وهی په یامی نمایشه که به شیوه یه کی قوولتر بگاته بینر به هه مو جوانکاریه کانی هونه ری له خزمه تکردنی نمایشه که دان ته نها بو ئە وهی به زمانیکی ساده و ساکارانه ئەم په یامه بگات به بینر.

رهنگه کانیش رۆلینکی گرنگ و هیما یی ده گیرن له "خزمه تکاران" دا. ئەوان ته نیا بو رازاندنه وه به کار نه هاتوون، به لکو هه ره رنگیک مانایه کی تایبه ت ده گه یه نیته و ده بیته به شیک له زمانی نمایشه که. بو نموونه، رهنگی رهش، که له جلوه برگی خزمه تکاره کاندا باوه، سیمبولی ژیا نی تاریک و پر له سته می ئەوانه. له به رامبه ردا، رهنگی سپی، که زورتر له جلوه برگی خانمه که دا ده بینریت، نیشانه ی دهسه لات و سه روهری چینه بالا کانه. ئەم به کاره یانانه هیما ییه ی رهنگه کان، له گه ل

توخمه کانی دیکه‌ی شانۆییدا، دیمه‌نێکی ره‌نگین و فره‌مانا ده‌خولقینێت که هه‌م چاو و هه‌میش هزر و هۆشی بینهر به‌خۆیه‌وه سه‌رقال ده‌کات.

ره‌فتار و جووله‌کانی ئە‌کته‌ره‌کانیش، به‌شێکی گرنگن له‌گه‌یانندی په‌یامی نمایشه‌که. ئە‌کته‌ره‌کان به‌کارهێنانی زمانه‌ جه‌سته‌یه‌که‌یان، وه‌ک ده‌ربیرینی رووخسار، جووله‌ی ده‌ست و لاشه‌، مانایه‌کی زیندو ئامانجێکی له‌خۆ ده‌گریت بۆ گه‌یانندی په‌یامی نوسه‌ریان ده‌ره‌ینه‌ر هه‌موو کرده‌وه‌یه‌ک بۆ جوانکردن و مانا‌کانی شانۆکه به‌گشتی که زیاتر بۆ قوولتر ده‌بیته‌وه بۆ ده‌ره‌وشانه‌وه‌ی رۆله‌کانیان. کاتیک خزمه‌تکاره‌کان یاری نواندن ده‌که‌ن، ئە‌م گۆرینه‌ رۆله‌ ره‌نگدانه‌وه‌ی خولیا‌ی ئە‌وانه بۆ گۆرینی شوێن و پێگه‌کانیان له‌کۆمه‌لگادا. کاریگه‌ریه‌ ده‌نگی و مۆسیقیه‌کانیش، به‌ زیادکردنی گرژی و ئالۆزی دیمه‌نه‌کان، بینهر زیاتر به‌ نێو جیهانی نمایشه‌که‌دا راده‌کیشن. به‌م شیوه‌یه‌، "خزمه‌تکاران" به‌ هه‌موو توخمه‌کانیه‌وه، ده‌بیته‌ ره‌خنه‌یه‌کی هونه‌ری توند له‌ سیسته‌می کۆمه‌لایه‌تی و نادادپه‌روه‌ری، و بینهر هان ده‌دات بۆ بێرکردنه‌وه له‌سه‌ر په‌یوه‌ندیه‌کانی له‌ کاتی ده‌ستنیشانکردنی ده‌سه‌لات و ئازادی و گه‌ران به‌دوای رینگیه‌که‌دا

نمایشی "خزمه‌تکاران" ی ژان ژینیت، وینه‌یه‌کی راسته‌قینه و هه‌ژینه‌ر له‌ کۆمه‌لگایه‌ک ده‌خاته‌ روو که تێیدا مرۆفه‌کان ده‌بنه‌ قوربانی ده‌سه‌لات و نادادپه‌روه‌ری. یه‌کێک له‌ گرنگترین رینگا‌کانی گه‌یانندی ئە‌م ره‌خنانه، ره‌فتار و جووله‌ی ئە‌کته‌ره‌کانه، به‌تایبه‌ت له‌وه‌ دیمه‌نانه‌ی که تێیدا خزمه‌تکاره‌کان یاری نواندن ده‌که‌ن و رۆلی خانمه‌که‌یان ده‌گیرن. ئە‌م جووله‌ و ره‌فتارانه، زیاتر له‌ ته‌نیا ئاماژه‌یه‌کی ساده‌ بۆ گرژی و بێزاری، ره‌نگدانه‌وه‌ی کۆت و به‌ند و سنووردارکردنی ئازادی تاکه‌کان له‌ کۆمه‌لگایه‌کی نادادپه‌روه‌ردا. له‌م وتاره‌دا، به‌ وردی ده‌رواینه‌ رۆلی جووله‌ و ره‌فتاری ئە‌کته‌ره‌کان له‌ "خزمه‌تکاران" و چۆنیه‌تی به‌کارهێنانیان بۆ گه‌یانندی په‌یامی ره‌خنه‌گرانه‌ی نمایشه‌که له‌ چوارچێوه‌ی شانۆی کوردیدا.

یه‌که‌م خال: که‌ جینگه‌ی سه‌رنجه، جووله‌ سنوورداره‌کانی خزمه‌تکاره‌کانه له‌ زۆربه‌ی دیمه‌نه‌کاندا. ئە‌م سنووردارکردنه، ره‌نگدانه‌وه‌ی ئە‌و ژینگه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌ که ئە‌وان تێیدا ده‌ژین، ژینگه‌یه‌ک که ئازادی جووله‌ و بێرکردنه‌وه‌ی تاکه‌کان ده‌خاته‌ ژێر کۆنترۆلی ده‌سه‌لات. جووله‌ سست و کپکراوه‌کانیان، ئاماژه‌یه‌کن بۆ ئە‌و بێده‌سه‌لاتی و که‌مه‌ندامییه‌ی که به‌سه‌ریاندا سه‌پێنراوه. به‌ پێچه‌وانه‌وه‌، کاتیک خزمه‌تکاره‌کان رۆلی خانمه‌که‌ ده‌گیرن، جووله‌کانیان ئازادتر و فراوانتر ده‌بن، ئە‌مه‌ش نیشانه‌ی ئە‌و ئازادیه‌ کاتییه‌یه‌ که له‌ رینگه‌ی یاری نواندنه‌وه به‌ده‌ستی ده‌هینن. ئە‌م جیاوازییه‌ له‌ جووله‌دا، به‌ شیوه‌یه‌کی کاریگه‌ر، جیاوازی نێوان دوو جیهانی جیاواز ده‌خاته‌ روو: جیهانی خزمه‌تکاری پر له‌ سنووردارکردن و جیهانی خانمه‌که‌ پر له‌ ئازادی و ده‌سه‌لاتی ره‌ها.

دووم خال: گرژی و بێزارییه‌ که له‌ رینگه‌ی جووله‌ و ره‌فتاری ئە‌کته‌ره‌کانه‌وه ده‌رده‌بدریت. ئە‌م گرژییه‌، نه‌ک ته‌نیا له‌ دیمه‌نه‌ گرژه‌کاندا، به‌ لێکو له‌ دیمه‌نه‌ ئاساییه‌کانیشدا، به‌ شیوه‌یه‌کی شاراوه‌، له‌ ره‌فتاری خزمه‌تکاره‌کاندا هه‌ستی بێ ده‌کریته‌. بۆ نموونه، شیوازی قسه‌کردن، جووله‌ی ده‌سته‌کان، و ته‌نانه‌ت شیوازی رۆشیتنیشیان، هه‌موویان ئاماژهن بۆ ئە‌و بێزاری و ناره‌زایه‌تییه‌ی که له‌ ناخیاندا هه‌لگیراوه. ئە‌م بێزارییه‌، ره‌نگدانه‌وه‌ی ئە‌و سته‌م و چه‌وساندنه‌وه‌یه‌یه‌ که به‌ درژایی ژیا‌نیان به‌سه‌ریاندا سه‌پێنراوه ناخی خۆیاندا هه‌لیانگرتوه و بۆ ئە‌وه‌ی ته‌نها ژیا‌ن بکه‌ن دور له‌ ره‌خنه‌ و بێزاری و ده‌ربیرینی ئازادی خۆیان چونکه له‌ ژیا‌نی رۆژانه‌ یان هه‌میشه‌ چه‌وسه‌ندراوه‌ته‌وه بۆ به‌رده‌وامی ژیا‌نیان که به‌سه‌ریاندا چه‌سپێندراوه. سێیه‌م

خال: گۆرانکارییه له جووله و رهفتاری خزمه تکاره کاندای کاتیک رۆلی خانمه که ده گێرن. له م دیمه نانه دا، ئه کتهره کان ههول ده ده ن جووله و رهفتاری خانمه که لاسای بکه نه وه، به لام ئه م لاسای کردنه وه یه، زۆر جار ده بیته گالته جارییه ک و ناتوان به ته وای رۆله که بگێرن. ئه مه ش نیشانه ی ئه وه یه که جیاوازییه کۆمه لایه تییه کان، ته نیا به گۆرینی رۆل و جلو به رگه وه، نا کریت بسپردینه وه. ئه م هه وله بی ئه نجامه ی خزمه تکاره کان بۆ لاسای کردنه وه ی خانمه که، ره خنه یه که له و سیسته مه چینه یه تییه ی که ریگه به جووله ی ئازادانه ی تاکه کان له نیوان چینه کاندای نادات.

له کۆتاییدا، ده توانین بڵین که رهفتار و جووله ی ئه کتهره کان له "خزمه تکاران" دا، به شیکی گرنگ و دانه براون له زما نی نمایشه که. ئه م جووله و رهفتارانه، له گه ل توخمه کانی دیکه ی شانۆی، وه ک دیالۆگ، جلو به رگ، و کاریگه رییه دهنگی و موسیقییه کان، یه کده گرن بۆ ئه وه ی په یامی ره خنه گرانه ی نمایشه که به شیوه یه کی کاریگه رتر بگه یه نن. "خزمه تکاران" به به کاره ی تانی هونه ری شانۆ، ئاوینه یه ک داده نیت به رامبه ر کۆمه لگا و نا کۆکییه کانی، و بینر هان ده دات بۆ بیر کردنه وه له سه ر په یوه ندیه کانی ده سه لات و ئازادی. ئه م نمایشه، نمونه یه کی گرنگه له چۆنیه تی به کاره ی تانی رهنگه کانی ره خنه له نمایشی شانۆی کوردیدا، به تایبه ت له ریگه ی جووله و رهفتاری ئه کتهره کانه وه، که به شیوازیکی هونه ری یانه، وینه ی ئه و کۆت و به ند و بیوازییه ده کیشن که مروفه کان له کۆمه لگایه کی ناداد په روه ردا تیدا ده ژین. ئه م به کاره ی تانه زی ره کانه ی جووله، ده بیته هۆی ئه وه ی که "خزمه تکاران" نه ک ته نیا وه ک نمایشی شانۆی، به لکو وه ک ره خنه یه کی کۆمه لایه تیش، له میژووی شانۆی کوردیدا بمی نیت ته و رهنگه کان نیشانه ی میژوی شانۆیه له که لتوری کوردیدا کاریگه رییه کی یه کجاری هه یه. نیشانی خه یال ده دات و ده بیت به شیکی له گه یان دن و شیوازی تیگه یشتن له شانۆکه دا وه به هیز تی کردن له ره خنه کاندای بۆ رو نکر دنه وه ی په یامه کانی مه رمای نوسه ر و ده ره ی نه ر که دایه.

نمایشی "خزمه تکاران" ی ژان ژینیت، به شیوازیکی هونه ری یانه و ره مزی، ره خنه یه کی توند له کۆمه لگا و په یوه ندیه کانی ده سه لات و ناداد په روه ری ده گری ت. یه کیکی له گرن گترین ئامرازه کانی گه یان دن ی ئه م ره خنانه، به کاره ی تانی جلو به رگه وه ک هیمایه ک بۆ ده رخس تی جیاوازییه چینه یه تی و کۆمه لایه تییه کان. له م وتاره دا، به وردی ده روانینه رۆلی جلو به رگ له "خزمه تکاران" و چۆنیه تی به کاره ی تانی وه ک ئامراز یکی ره خنه یی له چوار چیه ی شانۆی کوردیدا.

یه که م خال: که جیگه ی سه رنجه، جیاوازییه ئاشکرا که یه له نیوان جلو به رگی خزمه تکاره کان و خانمه که دا. جلو به رگه ساده و تاریکه کانی خزمه تکاره کان، که زۆر جار رهنگی رهشن یان رهنگه تاریکه کانی دیکه، رهنگدانه وه ی ئه و ژیا نه پر له که مه ندامی و بیده سه لاتییه یه که ئه وان تیدا ده ژین. ئه م جلو به رگانه، نه ک ته نیا ناسنامه ی پیشه یی ئه وان ده رده خن، به لکو وه هیمایه کن بۆ ئه وه ی رهنگه کان و جل و به رگه کان زیاتر رهنگه تاریکه کان به کار دین چونکه هه میشه له کار کردن دان بۆ ئه وه ی کاره کانیان به ئاسانی جیه جی بکری ت و رهنگه خزمه تکاره کان رهنگی باق و بریق به کار بینن جلو به رگه کانیان سنووردار کراون و کۆتوبه نده ی که به سه ریاندا سه پی تراوه. له به رامبه ردا، جلو به رگه جوان و رهنگا ورهنگه کانی خانمه که، که زۆر جار له مادده ی گرانه ها دروست کراون و به شیوازیکی هونه ری یانه دیزاین کراون، نیشانه ی ده وله مه ندی، ده سه لات، و سه روه ری چینه بالاکانن. ئه م جیاوازییه ئاشکرایه له جلو به رگدا، به شیوه یه کی ره مزی، جیاوازییه قووله کانی نیوان دوو چینه کۆمه لایه تییه که ده خاته روو.

دووم خال: ئەو جیاوازیانەى که له جلوبەرگی خزمەتکارەکاندا روو دەدات کاتیک رۆلی خانمە که دەگیرن. لەم دیمەنەدا، خزمەتکارەکان جلوبەرگی خانمە که دەپۆشن و هەول دەدەن خۆیان وەک ئەو نیشان بەدەن. ئەم گۆرینە جلوبەرگە، لە روالەتدا تەنیا بەشیکە لە یاری نواندەنەکیان، بەلام لە راستیدا مانایەکی قوولتری هەیە. ئەمە نیشانی ئارەزووی خزمەتکارەکانە بۆ گۆرینی شوێن و پێگەى خۆیان لە کۆمەلگادا و بەدەستپێنانی دەسەلات. ئەوان بە پۆشینى جلوبەرگی خانمە که، بۆ ساتیکیش بێت، خەونى ژيانىکى جیاواز دەبینن، ژيانىک که تیدا ئازادن و دەسەلاتیان هەیه بەلام بە پۆشینى ئەم جلانە وا هەست دەکات که ژيانى گۆراوه بۆیه لە کاتی قسەکردن بە شىوازىکى جیاواز قسا دەکات وەک ئەوه وایه که جلو بەرگەکان کەسایەتیهکان دەگۆرن.

سێیه خال: ئەوهیه که ئەم گۆرینە جلوبەرگە، تەنیا گۆرانکارییهکی روالەتی نییه، بەلکوو کاریگەرییهکی قوولى هەیه لەسەر رەفتار و جوولەى خزمەتکارەکان. کاتیک جلوبەرگی خانمە که دەپۆشن، رەفتار و جوولەکانیانیش دەگۆریت. هەول دەدەن وەک خانمە که بجوڵێنەوه و قسە بکەن، بەلام ئەم هەولە زۆر جار دەبێتە گالته جاريیهک. ئەمەش نیشانی ئەوهیه که جیاوازییه کۆمهلايه تيبهکان، قوولترن له وهى که تەنیا بە گۆرینی جلوبەرگەوه بێرێنەوه. جلوبەرگ، لێرەدا، وەک هێمایەک بۆ ناسنامەى کۆمهلايه تی و دەسەلات بە کار دێت، و گۆرینی جلوبەرگ بە تەنیا، ناتوانیت ئەم ناسنامە و دەسەلاتە بگۆریت بەلام بە دەربیرینهکانیان که لە ناخه وه وا نیشاندەدات که بیزاریهک و نارەزایهک دەردەبرن وه

لە کۆتاییدا، دەتوانین بڵین که جلوبەرگ لە "خزمەتکاران"دا، زیاتر لە تەنیا پۆشاک، ئامرازىکى گرنگی رەخنەى و هێماییه. ژینیت، بە بەکارهێنانی جلوبەرگ بە شىوازىکى زیره کانه، جیاوازییه چينايه تيبهکان و ئارەزووی خزمەتکارەکان بۆ گۆرینی شوێن و بەدەستپێنانی دەسەلات دەخاتە روو. ئەم نمایشە، نموونەیهکی گرنگە لە چۆنیەتی بەکارهێنانی رەنگەکانی رەخنە لە نمایشی شانۆی کوردیدا، و چۆن جلوبەرگ دەتوانیت بێتە ئامرازىکى کاریگەر بۆ گەياندننى په يامى رەخنەگرانهى شانۆ. "خزمەتکاران"، بە بەکارهێنانی هونەرى شانۆ و بەکارهێنانی رەزمى جلوبەرگ، وێنەیهکی راستەقینە لە کۆمەلگا و ناکوکییهکانی دەخاتە روو، و بینەر هان دەدات بۆ بێرکردنەوه له سەر په يوه ندييه کانی دەسەلات و نادادپەرەرى. ئەم نمایشە، بە بێ گومان، یه کيکه له گرنگترین نموونه کانی شانۆى مۆديرنى کوردی و کاریگەرییهکی قوولى له سەر گەشه کردنی ئەم هونەرە هەیه چونکه دەربیرینهکانیان بە زمان و جل و بەرگ و جوله و ئامازه و قسەکردنیا هەموى له شانۆى مۆديرنى خۆى دەبينتته وه چونکه ئەم مۆديرنهش کاره گەرى له سەر هونەرى تازەى هەیه جا بە شىوازهى که ئەکتهرکان نواندننى بۆ ده کهن رەنگه ببيتته هۆکارىک بۆ ئەوهى کاره کانبیان له گەل گۆرینی جل و بەرگەکانیان و جوله کانبشيان ده گۆردريت کهواته رینگ و جل و بەرگەکانیان رەنگدانەواى هەیه له سەر کهسایه تياکان که ببيتته مايه ي سەر سورمان له کاتی

نمایشی "خزمەتکاران"ی ژان ژینیت، ئەک تەنیا بە چیرۆک و دیالۆگەکانی، بەلکوو بە هەموو توخمە هونەرییهکانی دیکەشەوه، وەک سینۆگرافیا، جلوبەرگ، رەفتاری ئەکتهرەکان، و بە تايبهت کاریگەرییه دەنگی و موسیقییهکان، رەخنەیهکی توند لە کۆمەلگا و نادادپەرەرى دەگریت. لەم وتارەدا، بە وردی سەرنجی رۆلی کاریگەرییه دەنگی و موسیقییهکان دەدەین لە "خزمەتکاران" و چۆنیەتی بەکارهێنانیان وەک ئامرازىکى رەخنەى له چوارچيويهى شانۆى

كوردیدا له بواری رهخه‌دا ئەم شانۆیه ده‌توانی به زمانی ره‌نگه‌کان ره‌خه‌که‌ی خۆی ئاراسته‌ی بینه‌ره‌کانی بکات وا له‌ بینه‌ر بکات که ره‌نگ و جل و به‌رگ بیه‌ته‌ هۆی گه‌یاندنی بابه‌ته‌کانیه‌ن .
یه‌که‌م خال: توانای موسیقا و کاریگه‌ریه‌ ده‌نگیه‌کانه‌ له‌ دروستکردنی که‌ش و هه‌وایه‌کی گرژ و دلته‌نگدا. له "خزمه‌تکاران" دا، ده‌نگ و موسیقا به‌ شیوازیکی هونه‌ریانه‌ به‌ کار دین بو ئەوه‌ی هه‌ستی ترس، نارحه‌تی، و بیهیوایی له‌ بینه‌ردا دروست بکه‌ن. بو‌ نموونه، له‌ دیمه‌نه‌ گرژه‌کاندا، ده‌کریت ده‌نگیکی به‌رز و ناخۆش، یان موسیقایه‌کی ترسناک و ئالۆز به‌ کار به‌یتریت بو‌ زیادکردنی گرژی و دل‌ه‌راوکی. ئەمه‌ یارمه‌تی بینه‌ر ده‌دات تا زیاتر هه‌ست به‌ بارودۆخی ده‌روونی کاراکته‌ره‌کان بکات و به‌ قووێ بچیته‌ ناو جیهانی نمایشه‌که‌وه‌ چونکه‌ مۆسه‌قا رۆلێکی زۆر گرینگی له‌ جیه‌به‌جێکردنی دیمه‌نه‌کان هه‌یه‌ له‌ روی گه‌یاندن به‌ هۆی مۆسیقا‌کان ده‌توانین سه‌رنجی بینه‌ر رابکێشه‌ن بو‌ ناو شانۆگه‌ریه‌که‌.

دووه‌م خال: به‌کارهێنانی مۆسیقایه‌کی خه‌مگین و بیهیوایه‌ بو‌ ده‌ربرینی هه‌سته‌کانی کاراکته‌ره‌کان، به‌ تایبه‌ت خزمه‌تکاره‌کان. موسیقا، لێرده‌ا، وه‌ک زمانێکی بیده‌نگ ده‌رده‌که‌وێت که‌ ئەوه‌ی کاراکته‌ره‌کان ناتوانن به‌ وشه‌ ده‌ریه‌بین، به‌ ده‌نگ و ئاواز ده‌یگه‌به‌نیت. مۆسیقایه‌کی خه‌مناک، ده‌توانیت هه‌ستی بیهیوایی، بیده‌سه‌لاتی، و ئازاری خزمه‌تکاره‌کان به‌ شیوازیکی کاریگه‌ر بگه‌یه‌نیت به‌ پێ ئەوه‌ی پتویست به‌ دیالۆگی زۆر بێت.

سێیه‌م خال: ره‌نگدانه‌وه‌ی ده‌نگ و موسیقا له‌سه‌ر که‌ش و هه‌وا‌ی گشتی نمایشه‌که‌یه‌. ده‌نگه‌کانی ژینگه‌، وه‌ک ده‌نگی کاتژمێر، ده‌نگی ده‌رگا، یان ده‌نگی شه‌قام، ده‌توانن له‌ دروستکردنی وینه‌یه‌کی راسته‌قینه‌ له‌ ژبانی رۆژانه‌ی کاراکته‌ره‌کاندا رۆلێکی گرنگ بگێرن. هه‌روه‌ها، به‌کارهێنانی مۆسیقای کلاسیک یان مۆسیقای فۆلکلۆری کوردی، ده‌توانیت په‌یوه‌ندی نیوان چیرۆکی نمایشه‌که‌ و که‌لتووری کوردی به‌هێزتر بکات هه‌مو‌گۆراناکیه‌کان به‌هۆی به‌هێزی مۆسه‌قا‌کان که‌ له‌سه‌ر بینه‌ر ده‌بێته‌ ناساندنه‌وه‌ی دیمه‌نه‌کان له‌ روی هونه‌ری هه‌ر مۆسیقایه‌ک مانای خۆی هه‌یه‌ وا کاریگه‌ری خۆی هه‌یه‌ له‌سه‌ر هوناری شانۆدا.

چواره‌م خال: به‌کارهێنانی بیده‌نگیه‌ وه‌ک کاریگه‌ریه‌کی ده‌نگی. له‌ هه‌ندیک دیمه‌ندا، بیده‌نگی ده‌توانیت کاریگه‌رت‌ر بێت له‌ هه‌ر ده‌نگ و مۆسیقایه‌کی دیکه‌. بیده‌نگی، ده‌توانیت گرژی و ترس زیاد بکات، یان ده‌توانیت بو‌ ده‌ربرینی خه‌مۆکی و بیهیوایی به‌ کار به‌یتریت. له "خزمه‌تکاران" دا، بیده‌نگی له‌ کاته‌ گرنگه‌کاندا به‌ کار دیت بو‌ ئەوه‌ی گرنگی و کاریگه‌ری دیمه‌نه‌که‌ زیاد بکات.

له‌ کۆتاییدا، ده‌توانین بڵین که‌ کاریگه‌ریه‌ ده‌نگی و مۆسیقیه‌کان له "خزمه‌تکاران" دا، ته‌نیا بو‌ جوانی نین، به‌لکو به‌شیکی گرنگ له‌ زمانی نمایشه‌که‌ و رۆلێکی سه‌ره‌کی ده‌گێرن له‌ گه‌یاندنی په‌یامی ره‌خه‌گرانه‌ی ژینیت. ئەم توخمه‌ هونه‌ریانه‌، له‌ گه‌ل توخمه‌کانی دیکه‌دا، یه‌کده‌گرن و به‌رز ده‌کاته‌وه‌ چونکه‌ ره‌نگه‌کان و فه‌لسه‌فه‌ی نمایشه‌کان نیشان ده‌ده‌ن که‌ ده‌توانن ناوه‌رۆک و خاله‌کان بخه‌نه‌ به‌ر چاو. بو‌ هه‌ر دو‌ جو‌ر که‌ له‌ روی نواندن و ده‌ربرینی ئەدای ده‌نگ و جوله‌ و به‌ هۆی روناکیه‌وه‌ له‌ کاتی له‌به‌رکردنی جل و به‌رگی خانماندا ته‌نها بو‌ ئەوه‌ی "خزمه‌تکاران" بکه‌ن به‌ نمایشیکی شانۆیی که‌ کاریگه‌ری به‌هێزله‌ ئیستادا توانیوه‌تی شوێنێکی تایبه‌ت له‌ میژووی شانۆی کوردیدا بو‌ خۆی مسۆگه‌ر بکات. ئەمه‌ش نموونه‌یه‌کی زیندووه‌ له‌ چۆنیه‌تی به‌کارهێنانی "ره‌نگه‌کانی ره‌خه‌" له‌ شانۆی کوردیدا بو‌ ده‌ربرینی ناره‌زایه‌تی و ره‌خه‌گرتن له‌ کۆمه‌لگا و نادادپه‌روه‌ری.

بهلام له نمایشی "خزمه تکاران" ی ژان ژینیت، به شیوازیکی هونه رمه ندانه، وینه یه کی راسته قینه له کۆمه لگا و په یوه نندیه کانی دهسه لات و چهوساندنه وه پیشان ده دات. ئەم نمایشه، ته نیا شانۆگه رییه ک نییه، به لکوو رهخه یه کی کۆمه لایه تی قووله که به زمانی هونه ر ده بر دراوه. یه کتیک له گرنگترین ئامرازه کانی گه یاندنی ئەم رهخانه، به کارهینانی رهنگ و رووناکییه به شیوازیکی ره مزی و کاریگه ر. له م وتاره دا، به وردی شروقه ی روئی رهنگ و رووناکی ده که یه له "خزمه تکاران" و چۆنیه تی به کارهینانیان وه ک ئامرازیکی رهخه یی له چوارچێوه ی شانۆی کوردیدا نمایش ده کړیت.

یه که م خال: به کارهینانی رهنگه تاریکه کانه بو ده بریبی ناره حه تی، به یه یوایی، و کۆتوبه ندی ژیا نی روژانه ی خزمه تکاره کان. رهنگی رهش، که به شیوه یه کی باو له جلو به رگ و دیمه نی ژووری خزمه تکاره کاندایه کارهاتووه، رهنگدانه وه ی ئەو ژیا نه تاریک و پر له سته مه یه که ئەوان تیدا ده ژین. رهنگه تاریکه کانی دیکه، وه ک خو له میشی و قاوه یی، بو به هیزکردنی ههستی خه موکی و به یه یوایی به کار دین. ئەم به کارهینانه ره مزییه ی رهنگه تاریکه کان، یارمه تی بینهر ده دات تا به قوولی ههست به بارودۆخی ده روونی کاراکته ره کان بکات له ئەنجامی به کارهینانی ئەم رهنگه واه ده رده که ویت که ئەم کاره کته رانه له ناخه وه زور ماندون به لام هه ولده دن له سه ر پینه کانی خو یان بوهستن.

دووه م خال: روئی رووناکی لاوازه له زیادکردنی ههستی ناره حه تی و ترسدا. رووناکی لاواز، نه ک ته نیا دیمه نه کان تاریکتر ده کات، به لکوو ههستیکی نادیار و ترسناکیش دروست ده کات. له "خزمه تکاران" دا، رووناکی لاواز به شیوه یه کی کاریگه ر به کارهاتووه بو ئەوه ی ههستی بی ئومیدی و ترس له دیمه نه کاندایه زیاد بکات، به تایبه ت له و دیمه نانه ی که تیدا خزمه تکاره کان پیلانی کوشتنی خانمه که داده رێژن. ئەمهش گرێیه کی ده روونی له بینهردا دروست ده کات و وای لی ده کات زیاتر به چیرۆکه که وه گری بدریت به خه موکی و ناره حه تی و ترس و دلهرایی به رامبه ر به خزمه تکاره کان ده کړین به لام ئەوان هه ر له سه ر یی خو یان وه ستاون

سییه م خال: به کارهینانی رووناکی زه ردی ده مامکی خانمه که یه. ئەم رهنگه، که زور جار له گه ل ساخته یی و دوو رووی په یوه ست ده کړیت، بو ده رخستنی راسته قینه ی کاراکته ری خانمه که به کارهاتووه. رووناکی زه رد، وینه یه کی ساخته و ناراسته قینه له خانمه که ده خاته روو، که جیاوازه له رواله تی ده ره کی جوان و سه رنجراکیشی. ئەمهش ئامازه یه که بو ئەوه ی که دهسه لات و پله و پایه، هه میشه به واتای راستگۆی و پاکیتی نایه ت به دیار ده که ویت به لام له روخساریان دیاره که ماندون سته ملیکراون به کارهینانی ئەم رهنگه سارده ئەوه مان پی ده لیت که ئەکته ره کان که ئەنجامی ده دن گرینگ خو دۆزینه وه ی له مه رامی دل و ده روونی که سایه تی به واتای راستگۆی و پاکی دیت.

چواره م: دهستیکی په یوه ندی نیوان رهنگ و رووناکی و دیکۆری شانۆکه یه. رهنگه تاریکه کانی دیکۆر، له گه ل رووناکی لاوازا، یارمه تی دروستکردنی که شیکی گرژ و دلته نگ ده دن. به پیچه وانه وه، له و دیمه نانه ی که خزمه تکاره کان خه یالی ژیا نیکی جیاواز ده که ن، رهنگه کان گه شتر و رووناکییه که ش زیاتر ده بیت. ئەم جیاوازییه له رهنگ و رووناکیدا، رهنگدانه وه ی جیاوازی نیوان راستی و خه یاله له ژیا نی خزمه تکاره کاندایه دیار ده که ویت به لام به یی شوین و کات و دهسه لات به دیارده که ویت.

له کۆتاییدا، ده توانین بلین که رهنگ و رووناکی له "خزمه تکاران" دا، به شیوازیکی هونه رمه ندانه و ره مزی، بو گه یاندنی رهخه کۆمه لایه تییه کان به کارهاتوون. ئەم توخمانه،

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

له گه ل توخمه کانی دیکه ی شانۆی، وه ک چیرۆک، دیالۆگ، جلو به رگ، و کاریگه ریه دهنگیه کان، یه کده گرن بۆ ئەوهی "خزمه تکاران" بکه نه نمایشی کاریگه ر و ماندار. ئەم نمایشه، به بی گومان، یه کیکه له گرن گترین نمونه کانی شانۆی مؤدی رنی کوردی و کاریگه ریه کی قوولی له سه ره شه سه نندی ئەم هونه ره هه یه له کوردستاندا. به کارهیتانی رهنگ و رووناکی بهم شیوازه ره مزیه، نیشانه ی توانای هونه ری ژینیه ته له به کارهیتانی هه موو ئامرازه کانی شانۆ بۆ گه یاندنی په یامیکی ره خنه گرانه و هاندانی بینه ر بۆ بیر کردنه وه له سه ره کۆمه لگا و ناکۆکیه کانی له روی ده باشکردنی رهنگه کان له شیوه یه کی دیاریکراو که به روی دیاره بۆ ده برینی ناوه رۆکی بابه ته کان جا به هۆی رووناکی و جل و به رگه و جوله کانیا ن وا ده کات دهنگیشیا ن بگۆرد ریت هه ر بۆیه ده رهینه ر که رهنگه کان ده ستنیشا ن ده کات به یه خیکی زۆر پیده دات چونکه رهنگه کان له کاتی نواندندا په یام ده گه یینن.

ئه نجامه کان:

یه که م: توژی نه وه که ده ریده خات که ره خنه ی زانستی رۆلێکی بنه رته ی ده گپ ریت له په ره پیدانی شانۆی کوردی، به ده ستنیشا نکردنی خاله به هیژ و لاوازه کانی نمایشه کان و پیشکه شکردنی رینگه چاره بۆ باشتر کردنیان.

دووهم: شیکردنه وه ی نمایشی "خزمه تکاران" ئاشکرای کرد که هه موو توخمه کانی شانۆ، له دهق و نواندن و ده رهیتانه وه تا سینۆگرافیا و کاردانه وه ی بینه ران، پیکه وه ده جولینه وه بۆ گه یاندنی په یامی نمایشه که به شیوه یه کی کاریگه ر.

سێیه م: رهنگه کان له نمایشه که دا ته نها بۆ جوانکاری نه بوون، به لکو هبمای مانا قووله کانیا ن هه بوو، وه ک به کارهیتانی رهنگی رهش بۆ نیشاندانی سته ملیکراوی و رهنگی سپی بۆ نیشاندانی ده سه لات.

چوارهم: جلو به رگ وه ک ئامرازیکی ره خنه یی به کارهات بۆ ده رخستی جیاوازیه چینایه تیه کان، که گۆرینی جلو به رگی خزمه تکاره کان بۆ جلی خانمه که ئاماژه بوو به ئاره زوو یان بۆ گۆرینی پیکه ی کۆمه لایه تی خویان.

پنجهم: کاریگه ریه دهنگی و موسیقییه کان، له گه ل به کارهیتانی رووناکی لاواز و تاریک، گرنگیه کی تایبه تیا ن هه بوو له دروستکردنی که شیکی گرژ و دلته نگ و گه یاندنی هه سته ده روونیه کانی کاره کته ره کان به بینه ر.

شه شه م: توژی نه وه که سه لماندی که ره خنه ی شانۆی، به له به رچاو گرتی هه موو توخمه کانی نمایش، ده توانیت بنه مایه کی پته و بیت بۆ گه شه کردنی شانۆی کوردی و به رزکردنه وه ی ئاستی هونه ری و کۆمه لایه تی نمایشه کان.

سه رچاوه کان

کتیب به زمانی کوردی:

- ئە رستۆ، ۲۰۱۵، فه لسه فه ی شانۆ، وه رگێرانی د. رهنج بارزانی، چاپخانه ی گوتار، سلێمانی

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

كتيب به زمانى عه ره بي:

- كوت، جان، ١٩٦٤، شكسبير المعاصر، سهيل إدريس، دار المدى، دمشق، سوريا
- ونوس، سعدالله، ١٩٩٠، التمثيل المسرحي: النظرية والتطبيق، دار الطليعة، بيروت، لبنان
- سلماوي، د. محمد، ٢٠٠٥، الإخراج المسرحي: رؤية وتحليل، دار الهلال، القاهرة
- ستانيسلافسكي، ١٩٩٨، العملية الإخراجية في المسرح، د. إبراهيم حمادة، دار الثقافة الجديدة، بيروت
- بروك، بيتر، الفضاء الفارغ، ٢٠٠٨، د. أحمد عبد الرحمن، دار الهلال، القاهرة
- أوبرسفيلد، ١٩٧٧، آن، قراءة المسرح، دار مثل الهيئة المصرية العامة للكتاب، حنان قصاب حسن، القاهرة (إن وجدت ترجمة عربية)

كتيب به زمانى فارسى:

- ويليامز، تنسي، ١٩٤٧، ترانه نورفولك، احمد شاملو، نيو دايركشنز، نيويورك، أمريكا
- چخوف، آنتون، ١٩٠٤، باغ توت فرنگى، محمد تقى غنى زاده، انتشارات قدس، تهران، ايران
- آلبى، ادوارد، ١٩٦٢، چه كسى از ويرجينيا وولف مى ترسد، على رضا خشونديسان، ساينت بوكس، نيويورك، أمريكا

كتيب به زمانى ئينگليزى:

- Elam ،Keir ،،2002 The Semiotics of Theatre and Drama ، Routledge ،2nd Edition ،London, UK
- Pavis ،Patrice ،،١٩٨٣ ،Languages of the Theatre: Semiotics and Theatre Analysis ،Pergamon Press ،Oxford (England) ،Translator: James Redmond
- Postlewait ،Thomas ،،١٩٨٠ ،Theatre and the Historian ،Harvard University Press ،Cambridge, Massachusetts (United States)
- Boal ،Augusto ،،١٩٧٩ Theatre of the Oppressed ،Theatre Communications Group ،New York (USA) ،Translator: Charles A. & Maria-Odilia Leal McBride
- Beckerman ،Bernard ،،١٩٧٩ ،The Psychology of the Drama ، Indiana University Press ،Bloomington, Indiana (USA)
- Brecht ،Bertolt ،،١٩٦٤ ،Brecht on Theatre ،Methuen ،London (United Kingdom) ، Translator: John Willett

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

- Bennett ،Susan ،١٩٩٠، Theatre & Its Audience: A Reassessment ،Cambridge University Press ،Cambridge (United Kingdom)

لينكى يوتوبى نمايشى شانۆي "خزمه تكاران"

<https://youtu.be/vKc6-R01hFc?si=O03H3LW7tT5Vg4RB>

Sources

Books in Kurdish:

- Aristotle, 2015, Philosophy of Theatre, trans. Ranj Barzani, Gutar Printing House, Sulaimani

Books in Arabic:

- Cot, Jean, 1964, Contemporary Shakespeare, Sohail Idris, Dar al-Madi, Damascus, Syria
- Wanus, Saadallah, 1990, Theatrical Simulation: Theory and Application, Dar al-Talia, Beirut, Lebanon
- Salmawi, Dr. Mohammed, 2005, Theatrical Exodus: Vision and Analysis, Dar al-Hilal, Cairo
- Stanislavsky, 1998, The Expulsion Operation in the Theater, Dr. Ibrahim Hamada, New Culture House, Beirut
- Brook, Better, Empty Space, 2008, Dr. Ahmed Abdul Rahman, Dar Al Hilal, Cairo
- Obersfield, 1977, Ann, Theater Reading, The Egyptian General Book Board, Hanan Qasab Hassan, Cairo (In Wajdt Arabic Translation)

Books in Persian:

- Williams, Tennessee, 1947, Trana Norfolk, Ahmad Shamlo, New Directions, New York, USA
- Chekhov, Anton, 1904, Bagh-e-Tut-Frangi, Mohammad Taqi Ghanizadeh, Quds Publishing House, Tehran, Iran
- Alby, Edward, 1962, Someone from Virginia Woolf Scared Me, Ali Reza Khshundisan, St. Books, New York, USA

Books in English:

- Elam ،Keir ،،2002 The Semiotics of Theatre and Drama ، Routledge ،2nd Edition ،London, UK
- Pavis ،Patrice ،١٩٨٣ ،Languages of the Theatre: Semiotics and Theatre Analysis ،Pergamon Press ،Oxford (England) ،Translator: James Redmond

دور وتأثير النقد على المسرحيات الكردية "مسرحية الخدم كنموذج"

- Postlewait ،Thomas ،Theatre and the Historian ،١٩٨٠ ،Harvard University Press ،Cambridge, Massachusetts (United States)
- Boal ،Augusto ، ،١٩٧٩ Theatre of the Oppressed ،Theatre Communications Group ،New York (USA) ،Translator: Charles A. & Maria-Odilia Leal McBride
- Beckerman ،Bernard ، ،١٩٧٩ ,The Psychology of the Drama ، Indiana University Press ،Bloomington, Indiana (USA)
- Brecht ،Bertolt ، ،١٩٦٤, Brecht on Theatre ،Methuen ،London (United Kingdom) ، Translator: John Willett
- Bennett ،Susan ، ،١٩٩٠،Theatre & Its Audience: A Reassessment ،Cambridge University Press ،Cambridge (United Kingdom)

مجلة مركز بابل للدراسات الإنسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦ / العدد ٣

